

Parameters of a Successful and legitimate Covert Entrapment Operation in the Economic Crime of Money Laundering

Mohammad Pirani¹, Asghar Abbasi^{*2}, Ali Ghorbani³

1. Ph.D. Student in Criminal law and Criminology, Faculty of Law, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran.

Email: mohammadpirani@chmail.ir

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: drabbasi191@gmail.com

3. Assistant professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Chalous Branch, Islamic Azad University, chalous, Iran.

Email: Ghorbani409@yahoo.com

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

انجمن بین‌المللی حقوقدانان

انجمن ایرانی حقوقدانان

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2022.333843.1672

Received:

22 August 2022

Accepted:

17 December 2022

Published:

1 March 2023

ABSTRACT

Money laundering is considered as a by-product of criminal activities having the potential of destroying the integrity of financial institutions in a country. Thus, it is necessary to discover this crime and fight it. But the special characteristics of this crime, including its non-visibility, rhizomization of the space and ways of committing, professional perpetrators, its mobility and dynamicity, dispersion of danger, being organized, and seeming to be without victims. Therefore, we have to use secret operations to discover this crime. Entrapment can be mentioned among these operations, having three features in the crime of money laundering: 1) Gaining evidence against money launderers and excluding them from the cycle of criminal activity; 2) Arresting people who are likely to have fraudulent intentions,

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

these people will be prevented from committing crimes because of the fearing that they may be the prey of these operations; 3) Through these operations, criminal organizations have moved large amounts of cash to use the services of money laundering companies, making it easier for the officers to identify them. But an entrapment operation can be successful when, in addition to entrapping real criminals, it also warns potential criminals. Taking into account the economy and ethics of these operations and their management and considering people's reaction to them are among other characteristics of this kind of operations.

Keywords: Covert operations, Police, Entrapment, Economic Crime, Money Laundering.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Entrapment Operation in the area of economic crimes", Islamic Azad University, Chalous Branch, Faculty of Law and Political Sciences

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgements:

The authors would like to thank Dr. Asghar Abbasi and Ali Ghorbani for their cooperation in preparing and writing this research.

Author Contributions:

Mohammad pirani: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Asghar Abbasi: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Ali Ghorbani: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Pirani, Mohammad, Asghar Abbasi & Ali Ghorbani.

"Parameters of a Successful and legitimate Covert Entrapment Operation in the Economic Crime of Money Laundering" *Journal of Criminal Law and Criminology* 10, no. 20 (March 1, 2023): 243-287.

E x t e n d e d A b s t r a c t

Money laundering is referred to as a process in which a person legitimizes his/her illegal income with a series of actions. This crime has destructive consequences for the country. Despite efforts at the international level to fight money laundering, it is more common than ever because white-collar criminals resort to complex structures to avoid detection due to the low visibility of economic crime, the rhizomization of the space and the methods of committing, being professional, mobility and dynamics of the crime, dispersion of risk, being organized, and not being victimized. They move their criminal activities to less regulated sectors outside the banking system such as jewelry, antiques, gold, diamonds, and real estate. It is almost conventionally impossible to know the true owner of these assets even if the assets of this group of criminals are found. So, money laundering processes have recently taken on new and wider dimensions around the world. One of the most important problems of the police is to prove the criminal origins of the disputed property. Nowadays, everyone believes that law enforcement procedures should go beyond their traditional passive approach in investigating crimes and become more non-passive and preventive as organized crimes become more complex and global and more financial resources are allocated to them. Just as economic criminals do not refuse to use any new tools to commit crimes, the police must be equipped with special differential tools for crime detection. Accordingly, covert operations of entrapment of perpetrators of economic crimes should be implemented to deal with money laundering more effectively. These operations enable law enforcement officials to penetrate a money laundering operation. The operation then can be investigated and described from the inside. The use of covert operations is usually justified by the fact that covert investigative methods are often the best, most effective, and the only practical way to obtain evidence for the pursuit and trial of perpetrators in the most dangerous criminal organizations that are committing organized crimes. This method has advantages such as obtaining evidence against money launderers and removing them from the cycle of criminal activity because criminal organizations move large amounts of cash to use the services of money laundering companies through these operations, which will make it easier for law enforcement officers to identify them. Other advantages of this method include greater deterrence of crime (due to the greater possibility of arresting criminals) and reduction of social risks and harms

because some criminals tend to refrain from committing crimes in reality when faced with a criminal request. Entrapment operations necessarily involve some level of deception. The law enforcement officer who is in charge of setting traps and plotting apparently participates in committing the illegal activity in question in some cases. Besides, such operations will require extensive financial resources to be implemented if they are carried out to investigate the money laundering activities of large and well-organized criminal organizations. Thus, the implementation of the covert operations of entrapment will impose enormous costs. So, entrapment operations should be economically justified and prevent the wastage of police resources to be successfully and legitimately designed. Moreover, ethical considerations must be observed in these operations, the operation must be implemented with management and planning, and the appropriate length of time to announce the end of the covert operation must be considered. Law enforcement authorities should only be allowed to incite people to commit crimes when they are suspected to have already participated in criminal activity of a similar nature or intend to participate in such activity in the future based on evidence. This means that there must be a reasonable indication that illegitimate and illegal activities have been exposed through covert operations. Suspicion of criminal activity due to access to appropriate information must be assumed before starting any operation. So, sting operations should only be implemented to arrest people whose propensity to launder the proceeds of crime is clear to the police or customs forces. The fight against money laundering cannot be entrusted only to the private sector, including banks and other financial institutions. People and NGOs have effective contributions in detecting and reporting money laundering as well. So, special attention should be paid to people's reactions in the implementation of these operations.

پارامترهای یک عملیات مخفی دام‌گستری موفق و مشروع در جرم اقتصادی پول‌شویی

محمد پیرانی^۱، اصغر عباسی*^۲، علی قربانی^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

Email: mohammadpirani@chmail.ir

۲. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

* نویسنده مسؤل: Email: abbasi@iauc.ac.ir

۳. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

Email: D.Alighorbani@iauc.ac.ir

چکیده:

پول‌شویی محصولی جانبی از فعالیت‌های جنایی است که می‌تواند یکپارچگی نهادهای مالی یک کشور را از بین ببرد؛ بنابراین کشف این جرم و مبارزه با آن بسیار حیاتی است اما آنچه مبارزه با این جرم را طاقت‌فرسا نموده ویژگی‌های خاص آن از جمله عدم رؤیت‌پذیری، ریزومیک شدن فضا و روش‌های ارتکاب، مرتکبین حرفه‌ای، تحرک و پویایی جرم، پراکندگی خطر، سازمان‌یافته و بدون بزه‌دیده بودن است. از این رو برای کشف این جرم، ناگزیر به استفاده از عملیات‌های مخفی هستیم از جمله آنها، عملیات دام‌گستری است که در جرم پول‌شویی، دارای سه ویژگی است؛ اول: تحصیل دلیل علیه پول‌شویان و خارج نمودن آنها از چرخه فعالیت جنایی. دوم: بازداشتن افرادی که ممکن است مقاصد فریب‌کارانه در سر داشته، این افراد با ترس از اینکه ممکن است طعمه این عملیات‌ها باشند از ارتکاب جرم بازداشته خواهند شد. سوم: به واسطه این عملیات‌ها، سازمان‌های جنایی برای استفاده از خدمات شرکت‌های پول‌شویی، مقادیر زیادی پول

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/IJLC.2022.333843.1672

تاریخ دریافت:

۳۱ مرداد ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۲۶ آذر ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۱۰ اسفند ۱۴۰۱

تقدرا جابه‌جا نموده که این مسأله شناسایی آنها را برای مأمورین آسان‌تر خواهد کرد؛ اما یک عملیات دام‌گستری زمانی می‌تواند موفق باشد که علاوه بر به دام انداختن مجرمین واقعی، موجب متنبه شدن مجرمین احتمالی نیز شود. توجه به اقتصاد و اخلاقیات این عملیات‌ها و وجود مدیریت آن و توجه به عکس‌العمل مردم در قبال آنها از دیگر ویژگی‌های این عملیات است.

کلیدواژه‌ها:

عملیات مخفی، پلیس، دام‌گستری، جرایم اقتصادی، پول شویی.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «دام‌گستری در پهنه جرایم اقتصادی»، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس، دانشکده حقوق و علوم سیاسی

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

سیاسکزاری و قدردانی:

بدین وسیله از آقایان دکتر اصغر عباسی و دکتر علی قربانی، بابت همکاری در تهیه و نگارش این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

مشارکت نویسندگان:

محمد پیرانی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.
اصغر عباسی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.
علی قربانی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

پیرانی، محمد، اصغر عباسی و علی قربانی. «پارامترهای یک عملیات مخفی دام‌گستری موفق و مشروع در جرم اقتصادی پول‌شویی». *مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی* ۱۰، ش. ۲۰ (۱۰ اسفند، ۱۴۰۰): ۲۴۳-۲۸۷.

مقدمه

باید اذعان داشت که جرم اقتصادی همچون سایر جرایم، یک پدیده جهانی است و با چنان سرعتی در حال افزایش بوده که شبیه یک اپیدمی است.^۱ بجز حقوق دان سوئسی جرم اقتصادی را مجموعه جرایم علیه اموال می‌داند که بدون خشونت، لیکن همراه با تزویر و فریب یا سوءاستفاده از موقعیت، قدرت یا نفوذ و تأثیرگذاری و با هدف کسب یک منفعت ارتکاب می‌یابد.^۲ به عبارتی؛ دسته‌ای از بزهکاران وجود داشته که جرایم ارتكابی توسط آنان معمولاً خدعه‌آمیز بوده است و به همین دلیل به ندرت گرفتار فیلتر نهادهای انتظامی و قضایی می‌شوند.^۳ برای این دسته از بزهکاران که به بزهکاران یقه‌سفید معروف شده‌اند، بدون شک تمسک به تکنیک‌های مخفی امری ضروری است.^۴ وقتی منزل شما مورد حمله ساس‌ها قرار می‌گیرد یک راه‌حل ضروری استفاده از حشره‌کش‌هاست که البته باید در نوع حشره‌کش نیز دقت کرد. حشره‌کش انتخابی برای مبارزه با ساس‌ها در درجه اول باید برای جمعیت هدف یک حشره‌کش مؤثر باشد. اضافه نمودن یک حشره‌کش محرک نظیر بیتترین ۰.۲ - ۰.۱ به خروج ساس‌ها از مخفیگاه‌ها کمک می‌کند^۵ متولیان مبارزه با جرایم نیز باید بتوانند با ابزارهایی مجرمین را از مخفیگاه‌های خود خارج نمایند. با توجه به اینکه جرایم اقتصادی به‌ویژه در سطح کلان آن، واجد آثار مخرب زیادی بر اوضاع اقتصادی و اجتماعی افراد جامعه است و موجب توزیع نابرابر ثروت و فساد اقتصادی و بی‌عدالتی در اجتماع می‌شود و قربانیان زیادی را در برمی‌گیرد؛ از این رو کنترل این جرایم و تعقیب متهمان به ارتکاب آن بیشتر از متهمان دیگر ضروری است.^۶ به عقیده برخی نویسندگان حقوق کیفری، نیاز، مادر ابتکار

1. Daud Vicary Abdullah, Hossein Askari and Abbas Mirakhor, "The moral foundation of collective action against economic crimes." *PSL Quarterly Review* 68.272 (2015): 4]

2. Bacher

۳. رمون گسن، جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی، تحقیق و ترجمه شهرام ابراهیمی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳)، ۱۳۱.

۴. علیرضا تقی‌پور، «مجرمین یقه‌سفید از دیدگاه جرم‌شناسی و نهج البلاغه»، فصلنامه پژوهشنامه نهج البلاغه ۳(۱۳۹۲)، ۶۵.

5. Bernard W. Bell, "Theatrical investigation: White-collar crime, undercover operations, and privacy." *Wm. & Mary Bill Rts. J.* 11(2002): 154.

۶. کمیته کشوری تدوین مجموعه‌های آموزشی برنامه کنترل ناقلین مرکز سلامت محیط و کار، کنترل ناقلین بیماری‌ها و عوامل محیطی مرتبط با آنها (تهران: انتشارات کدیور، ۱۳۹۲)، ۱۰۷.

۷. عبدالحمید شریفی و مهدی شیدائیان، «الزامات تساوی سلاح‌ها در رفتار دادستان و متهم؛ با نگاهی به جرایم اقتصادی»، فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی ۱۱(۱۳۹۶)، ۱۵۱.

است^۸ نیاز به آسایش و آرامش و جلوگیری از خستگی‌های طاقت‌فرسا منجر به اختراع جاروبرقی، ماشین لباس‌شویی، ماشین ظرف‌شویی و ... شد، همچنین نیاز به کم نمودن مسافت‌ها و لزوم ارتباط با اقصی نقاط جهان باعث ساخت هواپیما شد. آنچه مبرهن است این است که نیاز می‌تواند انسان را به اختراع وادارد. مع الوصف مقامات مبارزه‌کننده با جرم نیز می‌توانند حسب نیاز، ابزارهایی برای مقابله با پدیده مجرمانه ابداع نمایند که یکی از این ابداع‌ها می‌تواند ابداع دام‌ها و تله‌ها باشد؛ از این رو عملیات پلیس مخفی معمولاً می‌تواند به عنوان یک ضرورت پذیرفته‌شده و ابزار مهمی برای پیشگیری از وقوع جرم و مقابله با آن تلقی گردد.^۹ اما بی‌گدار نمی‌توان به آب زد، همچنان که برای مبارزه و مقابله با مشکل کم‌آبی در مناطق خشک و نیمه‌خشک انتخاب گونه‌های مقاوم به خشکی که نیاز به آبی کمتر دارند، روش‌های متعددی به منظور بررسی مقاومت به خشکی گیاهان به کار رفته است که این روش‌ها شامل روش‌های وزنی برای اندازه‌گیری آب برگ، اندازه‌گیری درجه حرارت گیاه به عنوان عاملی برای نشان دادن پتانسیل آب گیاه، اندازه‌گیری اسید آمینه پرولین، مقاومت در برابر گازها، مقاومت روزنه‌ای، اندازه‌گیری اسید آزیک و گلیسین، اندازه‌گیری مقدار فتوستتوز، اندازه‌گیری کاهش رشد برگ و مرگ و میر گیاه می‌باشند.^{۱۰} جهت تدارک یک عملیات مخفی موفق برای مبارزه با جرایم اقتصادی نیز باید پارامترهای متعددی را به کار بست. چراکه مدیریت تحقیقات پنهانی یک عرصه پیچیده و چندوجهی است که شامل حقوق افراد، انتظارات مشروع جامعه و قضاوت‌های پزشکان عدالت کیفری درباره قانونمندی و مشروعیت آن است. اینجاست که می‌توان به وجود یک سیاست جنایی افتراقی در جرم اقتصادی پول‌شویی بی‌برد. افتراق در لغت به معنی از یکدیگر جدا شدن، پراکنده شدن، جدایی، فرق گذاشتن و مفارقت است.^{۱۱} به نظر می‌رسد نخستین تصور از افتراقی شدن دادرسی، اختصاصی شدن دادگاه‌ها باشد؛ اما چنین برداشتی با حقوق و آزادی‌های بشری و اصل ۱۷۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که فقط دادرسی و دادگاه نظامی را به عنوان دادگاه اختصاصی پذیرفته است در تعارض است؛ از این رو باید گفت: افتراقی شدن نظر به تشتم

8. Dru Stevenson, "Entrapment and terrorism." *BCL Rev.* 49(2008): 157.

9. Eda Katharine Tinto, "Undercover Policing, Overstated Culpability" *Cardozo L. Rev* 34 (2012): 1402.

۱۰. مجید شبان، سید جمال‌الدین خواجه‌الدین و حمیدرضا کریم‌زاده، «تأثیر تنش کمبود آب بر پتانسیل آب برگ تعدادی از درختان و درختچه‌ها»، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات ژنتیک و اصلاح گیاهان مرتعی و جنگلی ایران ۱(۲۷)(۱۳۸۶)، ۵۱.

۱۱. حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید (تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۱)، ۱۹۶؛ محمد معین، فرهنگ فارسی یک جلدی

(تهران: انتشارات سرایش، ۱۳۸۷)، ۱۰۶.

و تفرق و جزیره‌ای شدن دادرسی است.^{۱۲} ماهیت جرایم اقتصادی به گونه‌ای است که عموماً فراتر از حوزه داخلی کشور ارتکاب می‌یابند. از این رو با توجه به درگیر بودن بیشتر کشورهای دنیا در این زمینه، چالش‌های پیش روی دولت‌ها برای رفع مشکلات از این جرایم منجر به تصویب کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد (مریدا) در سال ۲۰۰۳ شد. این کنوانسیون برای نخستین بار دلایل موجه لزوم افتراقی‌سازی دادرسی جرایم اقتصادی را مطرح کرد. در توجیه نیاز مبرم به افتراقی‌سازی دادرسی جرایم اقتصادی باید گفت که یک ماهیت جرایم اقتصادی بسیار پیچیده و چندوجهی است و تنوع این جرایم را به همراه دارد. دوم این جرایم نه تنها می‌توانند منجر به از بین بردن نظم و انسجام داخلی یک کشور شوند، بلکه در صورت سازمان‌یافته بودن ممکن است در سطح وسیع‌تری چنین آثاری را محقق کنند. بدین جهت کشورها به دنبال ایجاد قوانینی هستند که در این خصوص منجر به بازدارندگی مرتکبان شوند. همچنین با توجه به امکان تنوع وقوع جرایم اقتصادی این مسأله مطرح می‌شود که نمی‌توان همه این جرایم را به یک شیوه دادرسی کرد و بدین سبب قالب‌های سنتی دادرسی جرایم اقتصادی نمی‌توانند مشکلات فعلی را سامان دهند؛ لذا در چنین شرایطی نیاز جدی به افتراقی‌سازی دادرسی جرایم اقتصادی مطرح می‌شود. باید توجه داشت که افتراقی‌سازی به خودی‌خود پروژه‌ای دفاع کردنی نیست که قانونگذار بتواند برای هر پدیده کیفی از آن بهره‌گیری؛ زیرا دادرسی کیفی افتراقی در جایی که محوریت با تهدید برجسته‌تر و بزرگ‌تر از تهدیدهای عادی باشد، عموماً می‌تواند با دادرسی کیفی عادلانه و منطقی در تعارض باشد.^{۱۳} با وجود این برخی معتقدند تا زمانی که افتراقی‌سازی دادرسی جرایم اقتصادی به عنوان نخستین گام در پرونده‌های مربوط به جرایم اقتصادی صورت نگیرد، نمی‌توان انتظار داشت که شاهد کاهش این‌گونه جرایم در کشور باشیم.^{۱۴} یکی از جلوه‌های افتراقی‌سازی دادرسی در جرم پول‌شویی، افتراقی‌سازی در فرایند کشف جرم و تحصیل دلیل در جرم پول‌شویی است. در واقع افتراقی‌سازی تحصیل دلیل در این جرم به منظور اعمال کنترل و تمهیدات بیشتر برای مقابله با جرم مذکور و نگاهی ریسک‌مدارانه به آن می‌باشد.^{۱۵} از جمله جلوه‌های افتراقی‌سازی، در جرم پول‌شویی،

۱۲. مصطفی پاک‌نیت، افتراقی شدن دادرسی کیفی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶)، ۲۳.

۱۳. علی‌رضا آیت، بتول پاکزاد، حسن عالی‌پور و محمود صابر، «توجیه رسیدگی افتراقی برای جرایم اقتصادی»، فصلنامه پژوهش حقوق کیفی ۸(۲۱)(۱۳۹۸)، ۲۴۰-۲۴۱.

۱۴. ذیح‌اله خدائیان چگنی، «بررسی تطبیقی نهادهای نظام عدالت کیفی فرانسه و ایران در مقابله با جرایم اقتصادی»، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز ۴(۲)(۱۳۹۱)، ۴۸.

۱۵. رشید قدیری بهرامی، «تحولات تحصیل دلیل در جرم پول‌شویی با رویکرد به اسناد بین‌المللی قوانین و مقررات ایران و

کشف این جرم به روش دام‌گستری است، اما این عملیات، زمانی می‌تواند نام یک عملیات مخفی موفق را به یک بکشد که گردانندگان آن مسائل فراوانی را با دقت تمام به کار گیرند. یک عملیات مخفی دام‌گستری باید بتواند مجرمین واقعی اقتصادی را به دام انداخته و موجب متنبه شدن مجرمین احتمالی گردد، در این نوع از عملیات‌ها باید به اقتصاد عملیات‌های مخفی و اخلاقیات توجه ویژه داشت، این عملیات‌ها باید برنامه‌ریزی و مدیریت شده باشد، در این عملیات‌ها باید به عواقب و تبعات و عکس‌العمل مردم در قبال آنها توجه ویژه داشت.

۱- مفهوم دام‌گستری و جرم اقتصادی پول‌شویی

۱-۱- مفهوم دام‌گستری

دام‌گستری یک مسأله حقوقی مشکل است زیرا این مسأله بیشتر به ذهنیت افراد بستگی دارد.^{۱۶} آن‌گونه که قاضی گادرون^{۱۷} در جریان پرونده ریچ وی علیه دولت^{۱۸} در دادگاه عالی استرالیا گفته است: «دام‌گستری عبارتی هنری نیست و نیز عبارتی نیست که معنای دقیقی داشته باشد.» باوجود این، دام‌گستری عبارت است از دستگیری غیرقانونی فردی که مستعد ارتکاب جرمی معین نبوده است.^{۱۹} به عبارتی عملکرد مقامات اجرای قانون در طرح‌ریزی، پیشنهاد، تشویق یا کمک به ارتکاب جرمی خاص به منظور دستگیری افراد که در غیر این صورت جرمی اتفاق نمی‌افتاد را می‌توان دام‌گستری نامید و فقط در صورتی رخ می‌دهد که ایده برای ارتکاب جرم از طرف مقامات اجرای قانون یا شخصی که از طرف آنها اجیر شده است سرچشمه گرفته باشد.^{۲۰} از این‌رو برخی نویسندگان حقوق کیفری، آن را روشی ناخوشایند برای کشف جرم می‌دانند،^{۲۱} البته احکام صادره از دادگاه عالی ایالات متحده، حاکی از آن است که این کشور، دام‌گستری را به عنوان یک دفاع مورد حمایت قرار داده است.^{۲۲} بدین معنی که اگر محرز شود که متهم تنها بر اثر ایده ارائه شده از سوی پلیس تحریک و تشویق و به دنیای جرم

انگلیس» (پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۹)، ۵۲-۵۴.

16. Jessica Hills, "Larceny in My Heart", *The Abscam Political Scandal, 1978-1983. Diss* (2012), 44.

17. Gaudron

18. case of Ridgeway v R

19. Steven Shavell, *Foundations of economic analysis of law* (Harvard University Press, 2009), 654-656.

20. B. Grant Stitt and Gene G. James, "Entrapment and the entrapment defense: Dilemmas for a democratic society", *Law and Philosophy* 3(1)(1984): 111-112.

21. Michael Stober, "Entrapment" *Rev. Gen.* 7 (1976): 26.

22. Andrew Ashworth and Jeremy Horder, *Principles of criminal law* (Oxford University Press, 2013), 22.

و جنایت پا گذاشته است می‌تواند از دفاعیه دام‌گستری که در نهایت موجب تخفیف مجازات، تبرئه و ... می‌شود، بهره‌مند گردد. همچنین به عقیده برخی نویسندگان، دام‌گستری آن است که یک عامل یا مخبر دولتی شخصی را درگیر در عملیاتی مجرمانه می‌کند که به احتمال زیاد، متهم، بدون تشویق دولت هرگز مرتکب آن جرم نمی‌شد.^{۲۳} در همه این تعاریف تنها به دام‌گستری منفی و نامشروع توجه شده و به دام‌گستری مشروع اشاره‌ای نشده است. بدین ترتیب هرچند هیچ‌گونه توافقی در خصوص تعریف دام‌گستری وجود ندارد^{۲۴} اما در برخی حوزه‌های قضایی، دام‌گستری را به دام‌گستری عادلانه و غیرعادلانه^{۲۵} تقسیم کرده‌اند. آلمان از جمله این کشورهاست. در نتیجه تصمیمات دادگاه حقوق بشر اروپا، رویه قضایی در کشور آلمان موضع خود را در قبال مسأله دام‌گستری تا حد قابل توجهی تغییر داده است. اکنون در حوزه‌های قضایی آلمان میان دام‌گستری مجاز و غیرمجاز تفاوت قائل می‌شوند و هر یک را با پیامدهایی متفاوت همراه می‌دانند. دام‌گستری زمانی مجاز دانسته می‌شود که ظن سابقه مشارکت خاطی در ارتکاب جرایم جدی با ماهیتی مشابه جرایمی که در جریان دام‌گستری به وقوع پیوسته‌اند، برود. دادگاه فدرال آلمان مرز میان دام‌گستری مجاز و غیرمجاز را به واسطه تعدیل و ارزیابی حق متهمین برای دسترسی به محاکمه عادلانه، به موجب ماده ۶ پیمان حقوق بشر اروپا و نیز منافع عمومی در دستیابی به یک فرایند دادخواهی کیفری مؤثر، تعیین می‌نماید.^{۲۶} برای روشن شدن این تقسیم‌بندی قصد داریم دام‌گستری را با سقط جنین مقایسه نماییم، همان‌طور که می‌دانیم سقط جنین می‌تواند حسب مورد عملی مثبت یا منفی باشد، این عمل زمانی مثبت است که برای حفظ جان مادر لازم باشد و منفی است زمانی که به صورت غیرقانونی صورت گیرد.^{۲۷} بنابراین دام‌ها هم به همین نحو می‌توانند مثبت یا منفی باشند. دام‌های مثبت در جرایم اقتصادی زمانی است که برای افراد در حال ارتکاب جرم پهن شده باشد و بدین طریق افراد را دستگیر می‌نمایند مانند نفوذ در گروه‌های مجرمانه استفاده از مخبرین؛ اما دام‌ها در جرایم اقتصادی زمانی منفی خواهند بود که افراد تنها به واسطه تشویق و تحریک و وسوسه

23. Jesse J Norris and Hanna Grol-Prokopczyk. "Temporal trends in US counterterrorism sting operations, 1989–2014", *Critical Studies on Terrorism* 11.2 (2018), 246]

24. Joseph A. Colquitt, "Rethinking entrapment", *Am. Crim. L. Rev.* 41(2004), 1389.

25. Admissible and Inadmissible Entrapment

26. Franziska Gorlitz et al. "Tatprovokation-The Legal Issue of Entrapment in Germany and Possible Solutions", *German LJ* 20(2019), 498.

۲۷. ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات و ماده ۱۷ اصلاحی آیین‌نامه انتظامی پزشکی.

پلیس پا به ورطه جرایم اقتصادی نهند. بر اساس دانش تریز^{۲۸} نیز می‌توان به تشریح قضیه پرداخت. بر اساس مطالعات اندیشمندان حقوق کیفری از جمله کلارک^{۲۹}، نور می‌تواند در طول روز و شب، سبب کاهش جرم شود، ایشان معتقد بودند که نور می‌تواند به عنوان یک عامل بازدارنده وضعی و موقعیتی از ارتکاب جرم باشد.^{۳۰} حال یک چراغ برق را در نظر بگیرید که در یک محیط تاریک روشن است، این چراغ ضمن اینکه می‌تواند با ایجاد روشنایی مانعی بر سر ارتکاب جرم باشد اما روشن بودن آن در درازمدت نیز باعث افزایش گازهای گلخانه‌ای می‌شود. حال سؤال این است که چگونه می‌توان بین ویژگی‌های مثبت و منفی این چراغ آشتی برقرار نمود؟ یقیناً پاسخ این است که این چراغ‌ها مجهز به چشم الکترونیکی شده است تا فقط در لحظه حضور شخص روشن شوند. ما با همین تدبیر ساده توانستیم بین ویژگی‌های مثبت و منفی این چراغ نوعی آشتی برقرار کنیم؛ به عبارتی هم نور چراغ را حفظ نمودیم و هم مانع انتشار بیشتر گازهای گلخانه‌ای شدیم، به همین منوال می‌توان این موازنه را در مورد دام‌ها و تله‌ها هم به کار بست چراکه دام‌ها به‌خودی‌خود می‌توانند هم افراد گناهکار و هم بی‌گناهان را به دام اندازند اما می‌توان با یک تقسیم‌بندی ساده که در بالا ذکر نمودیم تا حدی مانع این امر شد؛ بدین نحو که با تجویز دام‌ها برای افرادی که در حال ارتکاب جرم هستند گناهکاران را به دام انداخته و با ممنوعیت تحریک دیگری به ارتکاب جرم باعث عدم ورود شخصی بی‌گناه به دنیای جرم شد.

۱-۲- مفهوم پول‌شویی و توجیه عملیات مخفی دام‌گستری در جرم پول‌شویی

پول‌شویی فرایندی است که به موجب آن فرد عالم‌اً و به قصد رهایی از عواقب رفتار مجرمانه، منبع اصلی درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه را مخفی نگه می‌دارد و به این درآمدها جلوه‌های پاک و حاصل از اعمال قانونی می‌بخشد.^{۳۱} کنترل پول‌شویی پیچیده بوده و روندی مبتنی بر پنهان‌کاری را

۲۸. یکی از تکنیک‌های حل ابداعانه مسأله است که توسط کرنیش آلتشولر روسی با هدف بهبود و سرعت بخشی فرآیند حل نوآورانه مسائل و کمک به مخترعان پایه‌گذاری شده است. این تکنیک‌ها دارای ابزارهای بسیار توانمندی به منظور تعریف و شناسایی صحیح مسأله و حل آن به شیوه‌های ابداعی و خلاقانه می‌باشد. حل ابداعانه مسأله از طریق تریز به صورت یک فرآیند چهار مرحله‌ای گام به گام شامل تعریف مسأله - انتخاب ابزار - تولید راه‌حل - ارزیابی راه‌حل‌ها می‌باشد که در هر یک از این مراحل از ابزارهای مخصوصی استفاده می‌شود. (مصطفی جعفری و حمید رضا ضرغامی، «توسعه توانمندی حل ابداعانه مسائل و سرعت‌بخشی به تحقیق و توسعه اثربخش با به‌کارگیری تریز»، نشریه رشد فناوری ۸(۲۹)(۱۳۹۲)، ۱۶. 29. Clarke

30. Yik Koon Teh, "The Royal Malaysia Police has got its strategy wrong: Laws alone do not bring down crime rates", *International Journal of Police Science & Management* 17.1 (2015), 12]

۳۱. احد باقر زاده، نگرشی تطبیقی به پول‌شویی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵)، ۲۶.

نشان می‌دهد؛^{۳۲} زیرا حجم پول کثیف، حاصل از اعمال مجرمانه چنان زیاد است که مسأله پول‌شویی دغدغه اصلی سیستم‌های مالی جهان امروز شده است.^{۳۳} آمریکا از جمله اولین کشورهایی بوده که خطرات پول‌شویی را شناسایی و مورد پذیرش قرار داده است؛^{۳۴} اما آنچه درباره این جرم دغدغه اصلی بوده کشف این جرم است. این جرم به واسطه ویژگی‌های خاصی که دارد به راحتی قابل شناسایی و کشف نیست؛ بنابراین عملیات مخفی می‌تواند راهی برای کشف این جرم باشد، توجیهی که معمولاً برای طراحی و پیاده‌سازی عملیات‌های مخفی ارائه می‌شود این است که: «روش‌های تحقیقی مخفی اغلب بهینه‌ترین، مؤثرترین و در مخوف‌ترین قلمروهای جنایی نظیر جرایم سازمان‌یافته و گسترده مرتبط با مواد مخدر، تنها راهکار عملی جهت حصول مدارک و شواهد با هدف تعقیب و محاکمه مسببین می‌باشند.» علاوه بر این یکی از عوامل تعداد کم تعقیب و گریز در جرم پول‌شویی، این است که شواهد این جرم ناکافی بوده است.^{۳۵} همین عامل می‌تواند به نوعی توجیه‌کننده به کارگیری تله‌ها در جرم اقتصادی پول‌شویی باشد. به عبارتی پول‌شویی که خود باعث ایجاد فساد می‌شود^{۳۶} از جمله جرایمی است که حیل‌گری و پنهان‌کاری در آن نقش بسزایی دارد و با توجه به اینکه هدف از پول‌شویی پنهان کردن منشأ مجرمانه و درعین حال حفظ آن است^{۳۷} در نتیجه، عملیات‌های مخفی می‌توانند ابزاری اساسی و مناسب برای پیوند میان سوابق بانکی به ظاهر سالم و بی‌ضرر و فعالیت‌های مجرمانه باشند.

۲- عملیات مخفی و مجرمین واقعی اقتصادی

قوانین مبارزه با پول‌شویی به طور عمده در بخش‌های مالی اعمال می‌شود؛ بنابراین افراد پول‌شو در حال کوچ به بخش‌های تحت نظارت کمتر هستند تا خطر کشف آنها کاهش یابد.^{۳۸} یکی از موارد آن

32. Erin Lawlor-Forsyth and M. Michelle Gallant "Financial institutions and money laundering: A threatening relationship?", *Journal of Banking Regulation* 19(2)(2018), 1311

۳۳. فریده تذهیبی، پولشویی و روش‌های مبارزه با آن (تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۶)، ۳۲.

34. Lawlor-Forsyth and Gallant, op.cit., 132.

35. Sharifah Nazatul Faiza Syed Mustapha Nazri, Salwa Zolkafli and Normah Omar, "Mitigating financial leakages through effective money laundering investigation", *Managerial Auditing Journal* (2019), 204.

36. Abdullahi Y. Shehu, "International initiatives against corruption and money laundering: an overview", *Journal of Financial Crime* (2005), 299.

37. Michael Levi, "Money for crime and money from crime: Financing crime and laundering crime proceeds", *European Journal on Criminal Policy and Research* 21(2)(2015), 2841

38. Fabian Maximilian Teichmann and Marie-Christin Falker, "Money laundering through banks in Dubai", *Journal of Financial Regulation and Compliance* 20(4)(2020), 340.

است که مجرمان می‌کوشند عواید حاصل از جرم خود را خارج از نظام بانکی تطهیر و مشروع کنند. مواردی چون تبدیل پول، قاچاق پول، اختلاط اموال، اژانس‌های مسافرتی، عرضه‌کنندگان کالای گران‌قیمت، دفاتر اسناد رسمی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، مؤسسات و بنگاه‌های خیریه، شرکت‌های بیمه، قمارخانه‌ها و کازینوها، شرط‌بندی، بازار اوراق بهادار، صرافی، شرکت‌های امانی، سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات، پوشش‌های تجاری مشروع، شرکت‌های فروش اقساطی کالا و خودرو، استفاده از فناوری‌های نوین، معاملات ارزی، معاملات صوری، شرکت‌های صوری یا کاغذی، شرکت‌های هرمی، تجارت بین‌الملل^{۳۹} از جمله مواردی هستند که بسیار مورد توجه پول‌شویان می‌باشد.^{۴۰} حال عملیات‌های مخفی برای شناسایی افرادی که در یکی از قالب‌های فوق مبادرت به تطهیر پول می‌نمایند ممکن است منجر به دستگیری افرادی شود که متمایل به ارتکاب جرم نبوده اما تحت تأثیر عملیات مخفی به ارتکاب جرم متمایل به ارتکاب جرم شده‌اند. از این‌رو عملیات مخفی پلیس باید مجرمین واقعی اقتصادی را به دام بیاندازند و نه مجرمین غیرواقعی اقتصادی را، حال سؤالی که پیش می‌آید این است که مرتکب واقعی جرم اقتصادی کیست؟ در این خصوص می‌توان با توجه به دو مسأله استعداد مجرمانه و مسأله فرصت‌های ساختگی به پاسخ این سؤال رسید.

۲-۱- مسأله استعداد مجرمانه در جرایم اقتصادی

برخی نویسندگان حقوق کیفری از جمله: پوزنر^{۴۱}، شیول^{۴۲} و هی^{۴۳}، میان مجرمین واقعی و غیرواقعی تمایز قائل شده‌اند. یک احتمال این است که مجرم واقعی فردی باشد که در زمان اجرای عملیات مخفی، از پیش مرتکب جرمی از نوع مشابه شده است (اما به اتهام آن جرم بازداشت و مجازات نشده باشد). احتمال دوم این است که مجرم واقعی کسی باشد که یا از پیش مرتکب جرمی مشابه شده است یا

۳۹. عناوین فوق از کتاب زیر گرفته‌برداری شده است:

حامد دانشجو، پولشویی جرمی پنهان در اقتصاد، چاپ اول (تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۵)، ۱۲۵.

۴۰. با نگاهی به اقدامات ضد پول‌شویی در ایران بر اساس قانون مبارزه با پول‌شویی به راحتی می‌توان متوجه شد که قانونگذار ایران بیشتر به این نکته واقف بوده است که پول‌شویی در اکثر موارد تنها از سوی بانک‌ها می‌تواند اتفاق افتد (نکته مهدی سلیمانی تبار، «مقایسه قوانین و راهکارهای حقوقی مبارزه با پول‌شویی در نظام حقوقی ایران و انگلیس»، فصلنامه بین‌المللی قانون‌یار ۱۴(۴)(۱۳۹۹)، ۴۷۴-۴۷۵.

41. Posner

42. Shavell

43. Hay

در آینده چنین خواهد کرد...^{۴۴} احتمال سوم این است که فرد را زمانی مرتکب واقعی بدانیم که در ارتکاب جرم دارای تخصص و تبحر باشد؛ به عنوان مثال هیچ‌کدام از ما شاید با پول‌شویی از طریق عابر بانک آشنایی نداشته باشیم بنابراین شخصی که بدین شکل، اقدام به پول‌شویی می‌نماید یک مجرم واقعی است. البته معنای گسترده‌تر مجرم واقعی یعنی فردی که تنها ممکن است در آینده دست به عملی خلاف قانون بزند. باید توجه داشت که استفاده از فنون مخفی اجرای قانون همواره خطرانی جدی را به همراه خواهد داشت.^{۴۵} یکی از این خطرات، هدف قرار دادن متهمین غیرواقعی و فاقد استعداد ارتکاب جرم است؛ در واقع افراد فاقد استعداد ارتکاب جرم، مجرمینی غیرواقعی‌اند. اینجاست که پلیس باید میان دامی که برای یک فرد بی‌گناه و از همه‌جا بی‌خبر گسترده شده و دامی که برای یک خلافکار با سابقه و آگاه به همه جوانب پهن شده است خطی پررنگ کشد. باید توجه داشت که مفهوم استعداد جنایی می‌تواند مفهومی مهم در حقوق کیفری باشد^{۴۶} ولی بررسی موشکافانه استعدادها و تمایلات واقعی متهم در عمل، فرایندی به شدت دشوار خواهد بود، چرا که این مفهوم از ماهیتی بسیار ذهنی برخوردار است که اغلب به آسانی نمی‌توان به آن پی برد.^{۴۷} در واقع استعداد ارتکاب جرم موضوعی به نسبت انتزاعی بوده که اثبات آن با دشواری‌هایی همراه است و نتیجه اینکه آیا دادگاه باید تا این اندازه به این موضوع بپردازد یا آن را نادیده بگیرد مسأله‌ای است که هنوز در حاله‌ای از ابهام قرار دارد.^{۴۸} اما توجه به مواردی نظیر میزان تمایل متهم به پذیرش پیشنهادها یا مشوق‌های مأمور مخفی، مدت زمان یا تعداد تلاش‌های مورد نیاز برای حصول همکاری متهم و متعاقباً تصمیم یا درنگ متهم در دنبال کردن فعالیت مجرمانه می‌تواند مسائلی مهم در واکاوی استعداد مجرمانه باشد.^{۴۹} در غالب موارد نیز اثبات وجود گرایش مجرمانه پیشین در متهم برای کمک به دولت در کشیدن بار اثبات دعوی کافی دانسته می‌شود. البته این قاعده در نگاه اول متناقض به نظر می‌رسد؛ در هیچ‌کجای دیگر، حقوق جزا این حق را به دادستان نمی‌دهد که با استناد به اعمال مجرمانه پیشین متهم، تقصیرکاری او به اتهام ارتکاب جرمی مشخص را به

44. Richard H. McAdams, "The political economy of entrapment", *J. Crim. L. & Criminology* 96(2005), 139-140]

45. Georg A. Wagner, "United States' policy analysis on undercover operations", *International Journal of Police Science & Management* 9(4)(2007): 371]

۴۶. پیمان حکیم‌زاده و احسان ملک‌پور، استعداد جنایی در وقوع جرم (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶)، ۱۸.

47. Lijana Stariene, "The Limits of the Use of Undercover Agents and the Right to a Fair Trial Under Article 6" 1 *The European Convention on Human Rights* 3(117)(2014), 270.

48. Stariene, op.cit., 272.

49. Stevenson, op.cit., 125]

اثبات برساند؛ اما دست کم اگر بخواهیم منطقی به موضوع نگاه کنیم باید اذعان داشت که وجود سابقه تمایلات مجرمانه در متهم می‌تواند به نوعی دلالت بر وجود سطحی از استعداد مجرمانه در زمان حال داشته باشد. با این حال برخی نویسندگان حقوق کیفری معتقدند دادگاه‌ها باید احتمال مشارکت متهم در جنایت را بررسی کنند نه اشتیاق و تمایل او در پاسخ به درخواست پلیس را.^{۵۰} از جمله دیگر مشکلات نهفته در مفهوم استعداد جرم این است که این مفهوم، قضات و هیئت‌های منصفه را تشویق کرده و در واقع می‌توان گفت حتی ملزم می‌دارد تا از دیدگاه کالوینیست‌های مخفی^{۵۱} نسبت به ماهیت انسان پیروی کنند. اعتقاد به دو بُعد خوب یا بد در انسان و کشمکش بین آنها از آغاز پیدایش رایج بوده و در سرتاسر تاریخ و فلسفه ادیان از آن یاد شده است.^{۵۲} به منظور دستیابی به ثبات در به‌کارگیری دکترین دام‌گستری، دادگاه‌ها می‌بایست مدام جامعه را به دو دسته مختلف تقسیم کنند. نخستین دسته دربرگیرنده افراد بی‌گناه درستکار، مطیع قانون و ناآگاه می‌شود. دومین دسته، مجرمین خرابکار و فاسد را دربرمی‌گیرد. پلیس این اجازه را دارد که اعضای دسته دوم و نه دسته اول را به دام بیندازد. با وجود این، ماهیت آدمی به گونه‌ای است که چنین دسته‌بندی‌های مشخص و قاعده‌مندی در مورد آن کارایی ندارد، با این حال، کسانی که در استفاده از این شگردها، دفاع می‌کنند معمولاً قائل به این فرض هستند که جهان به طور واضحی بین شهروندان جنایتکار و غیر جنایتکار تقسیم شده است.^{۵۳}

۲-۲- مسأله فرصت‌های ساختگی و فریب در جرایم اقتصادی

وقتی پلیس از فریب برای دستگیری افراد تحت تعقیب استفاده می‌کند، دلیل به‌کارگیری فریب در این حالت، درست به نظر می‌رسد.^{۵۴} در واقع چون فرد در حال ارتکاب جرم بوده، پلیس نیز قادر است از روش‌های توأم با فریب، وی را به دام بیندازد؛ اما تله‌گذاری برای افرادی که در حال ارتکاب جرم نبوده یا گرایشی به ارتکاب جرم نداشته‌اند، موجب می‌شود که ما با مجرمینی غیرواقعی مواجه شویم. اجازه دهید از نظریه نسبت اینشتین در این خصوص کمک بگیریم. در این نظریه آمده، طبیعت هر جسم یا ذره‌ای

50. David D. Tawil, "Ready? Induce Sting!" Arguing for the Government's Burden of Proving Readiness in Entrapment Cases", *Michigan Law Review* 98.7(2000), 2376]

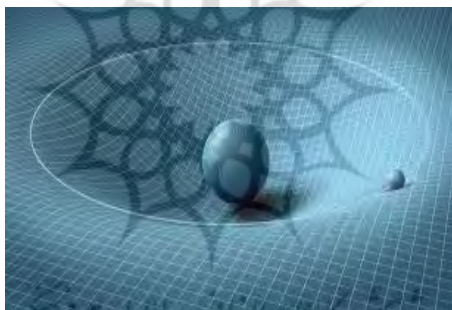
51. Crypto-Calvinisti

۵۲. عبدالله شفیق‌آبادی و غلامرضا نصری، نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی (تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳)، ۲۱۶.

53. Andrew. Roberts, "Crime creation? Some questions of fairness and efficacy in covert operations", *The Police Journal* 73(3)(2000), 267]

54. Julius Wachtel, "From morals to practice: Dilemmas of control in undercover policing", *Crime, Law and Social Change* 18(1-2)(1992), 139]

این است که ساده‌ترین مسیر را در فضا-زمان به منظور حرکت، انتخاب کند. در نتیجه اجسامی که در فضایی خمیده قرار می‌گیرند به سمت جسمی حرکت می‌کنند که فضای مذکور را خمیده کرده؛ زیرا یک جسم مادی مانند زمین، در فضای اطراف خود تولید یک میدان جاذبه می‌کند.^{۵۵} به عبارتی زمین، فضا-زمان اطرافش را خمیده کرده است به همین دلیل به ما نیروی گرانش وارد می‌کند. در جرایم اقتصادی نیز موضع به همین منوال است، افرادی که در یک فضای پلیسی ساختگی برای ارتکاب یک جرم اقتصادی قرار گرفته‌اند، به سمت پلیس که فضای مذکور را ایجاد نموده است حرکت می‌کنند؛ از این رو چون پلیس، ارتکاب جرم از سوی مظنون را می‌خواهد، جرم مورد نظر پلیس، محقق خواهد شد. این دیدگاه نتیجه نگاه مکانیکی ما به انسان^{۵۶} بود. حال اگر بخواهیم نگاهی غیر شیء‌گونه و غیر مکانیکی به مظنون داشته باشیم باید اذعان کنیم که در این صورت هم پلیس، باز اهرم‌های زیادی برای وسوسه فرد به ارتکاب جرم دارد مثلاً ممکن است آن‌چنان به مظنون فشار وارد نمایند که او در نهایت ارتکاب جرم را برگزیند.

بنابراین بایست پلیس فرصت ارتکاب جرم را برای شخصی فراهم کند که ظن منطقی نسبت به آن شخص وجود داشته باشد.^{۵۷} ممکن است بر دیدگاه مارالذکر ما، یک توهم ارائه شود مثلاً ممکن است گفته شود هرکس که تله‌های پول شویی را چه به ارتکاب جرم مشغول باشد و چه مشغول نباشد، بپذیرد، مجرم است؛ زیرا انجام برخی از جرایم به درجه خاصی از تخصص نیاز دارد^{۵۸} که جرم پول شویی نیز یکی

۵۵. اینشتین، نظریه نسبیت خاص و عام، ترجمه علی بهفروز (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۳)، ۶۷.

56. Mechanistic Insights into Human

57. Simon Bronitt, "The law in undercover policing: A comparative study of entrapment and covert interviewing in Australia, Canada and Europe", *Common Law World Review* 33(1)(2004), 50]

58. Roberts, op.cit., 267]

از این جرایم است زیرا اول اینکه ساترلند^{۵۹} معتقد است جنایات یقه‌سفید توسط افراد مجهز به دانش، مهارت و افراد با سابقه خانوادگی خوب انجام می‌شود^{۶۰} دوم اینکه پول‌شویی از سه مرحله مکان‌یابی، طبقه‌بندی یا لایه لایه کردن و ادغام تشکیل شده است^{۶۱} و وجود این سه مرحله نشان از آن دارد شخصی که مبادرت به پول‌شویی می‌نماید با مجموعه‌ای پیچیده از عملیات‌های تطهیر سروکار دارد پس امکان ندارد پلیس بتواند یک فرد عادی را تحریک و تشویق به پول‌شویی نماید؛ بدین ترتیب تنها متخصصین هستند که مرتکب پول‌شویی می‌شوند مع‌الوصف با به کارگیری هر تله‌ای تنها متخصصین و مرتکبین واقعی پول‌شویی به دام می‌افتند و ما چیزی به نام مرتکبین غیرواقعی پول‌شویی نداریم. سوم اینکه پول‌شویی یک جرم سازمان یافته بوده؛ بنابراین همین ویژگی آن بدین معنی است که پلیس نمی‌تواند یک شخص عادی را تحریک و تشویق نماید و به وادی پول‌شویی بکشاند؛ اما به عقیده ما می‌توان این دو استدلال را برای اشخاصی که در حال ارتکاب جرم نبوده است، رد نمود. اول اینکه برخی مطالعات نشان داده که جرم اقتصادی توسط افراد غیرمتخصص هم انجام شده است مثلاً در قبل و بعد از انقلاب ۱۷ فوریه ۲۰۱۱ لیبی، مشخص گردید که برخی جرایم (اقتصادی) توسط فقرا، افراد بیکار و برخی تجار فاسد انجام شده است.^{۶۲} بدین ترتیب لاقلاً در برخی موارد نمی‌توان به‌طورکلی تطهیر پول را امری تخصصی قلمداد کرد زیرا اول اینکه انجام عملیات پول‌شویی مستلزم طی تمامی مراحل سه‌گانه فوق نیست چراکه محتمل است این عملیات فقط با طی برخی از این مراحل محقق گردد؛ دوم اینکه در همه موارد پول‌شویی امکان دارد مراحل سه‌گانه، به ترتیب یکی پس از دیگری، انجام نشود؛ مثلاً ممکن است قبل از قرار دادن پول به سیستم مالی یعنی قبل از مرحله مکان‌یابی یا استقرار با بهره‌گیری از مشاغلی که درآمد نقدی زیادی دارند مثل رستوران‌ها و هتل‌ها، وجوه غیرقانونی با وجوه مشروع آمیخته شود؛^{۶۳} سوم اینکه هر چند پول‌شویی یک جرم سازمان یافته است اما سازمان‌یافتگی آن نباید ما را از این مهم غافل

59. Sutherland

60. Nur Kamaliah Azis, Marziana Madah Marzuki and Majid Wan Zurina Nik Abdul, "Fraud prevention in Malaysia: Maqasid al-Shariah perspective", *Global Business and Management Research* 12(2) (2020), 1053

۶۱. مسعود حیدری، «بررسی تطبیقی جرم پول‌شویی در فقه، حقوق ایران و اسناد بین‌المللی»، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب ۳(۵) (۱۳۹۷)، ۷۴.

62. Y. A. Battal Saleh, "Economic crimes in Libya: the phenomenon of illegal earning and money laundering before and after the February 17, 2011 revolution", *Economic Consultant* 31(3)(2020), 72.

۶۳. اصغر عباسی، حقوق کیفری اقتصادی پول‌شویی - مبارزه با پول‌شویی در اسناد بین‌المللی و نظام حقوقی ایران (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳)، ۵۹.

نماید که این جرم می‌تواند به صورت غیر سازمان‌یافته نیز ارتکاب یابد.^{۶۴} علی‌ای حال در صورت وجود هریک از موارد زیر، مرتکب را می‌توان یک مجرم واقعی اقتصادی دانست. (۱) فرد قبل از شروع عملیات مخفی، در حال ارتکاب جرم اقتصادی باشد؛ (۲) فرد با شروع عملیات مخفی، علاوه بر ارتکاب جرم در جریان عملیات مخفی، در خارج از این عملیات نیز به ارتکاب جرم اقتصادی مشغول باشد؛ (۳) مرتکب از تبحر و دانشی خاص برای ارتکاب جرم برخوردار باشد.

۲-۳- دام‌گستری و مجرمین احتمالی اقتصادی

با توجه به جریان قابل توجه پول نقد، طیف گسترده‌ای از خدمات‌دهندگان، چه بدون آگاهی و چه به صورت کاملاً آگاهانه و عامدانه، به مجرمین جهت تطهیر درآمدهای نامشروع آنها کمک می‌کنند. برای نقل و انتقال وجوه نقدی، مجرمین می‌توانند با بانکداران زیرزمینی یا افراد متخصص در زمینه قاچاق پول نقد تماس بگیرند. مضاف بر این، مجرمین با استفاده از صرافی‌های بیت کوین اقدام به مبادله یوروهای نقدی حاصل از قاچاق مواد مخدر با بیت کوین می‌کنند. ارزش کار این خدمات‌دهندگان را می‌توان در مبالغی که مشتری‌های این دست از خدمات حاضر به پرداخت آن هستند، مشاهده کرد. تحقیقات حکایت از آن دارد که این افراد عمدتاً از میان جوانان ساکن در مناطق کم‌برخوردار شهری به خدمت گرفته می‌شوند. شنود مکالمات میان عاملین حملات بدافزاری، نشان می‌دهد که آنها برای استخدام حاملین پول به دنبال افرادی می‌گردند که به آسانی قابل تأثیرگذاری باشند، به عنوان مثال افراد جوانی که بدهی دارند، از مشکلات روانی رنج برده یا معتاد به مواد مخدر باشند. در میان پرونده‌های این‌چنینی، همچنین به مواردی برخورد می‌کنیم که حاملین پول در ازای خدمات خود، پاداش وعده داده شده را دریافت نمی‌کنند.^{۶۵} حال سؤال این است که آیا پلیس می‌تواند به منظور مبارزه با پول‌شویی و پیشگیری از آن اقدام به تله‌گذاری برای جوانان ساکن در این مناطق کمتر برخوردار نماید؟ در مورد جوانانی که در چنین مناطقی زندگی می‌کنند حتی اگر فردی با مقاومت بیش از حد معقول باشد، باز هم وسوسه درآمد و به چنگ آوردن پولی هنگفت در عوض کاری که انجام می‌دهند تقریباً غیرقابل

۶۴. برابر تبصره ۴ ماده ۱۰ قانون اصلاح قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۹۷/۱۱/۰۳: در صورتی که جرم پول‌شویی به صورت سازمان‌یافته ارتکاب یابد موجب تشدید مجازات به میزان یک درجه خواهد بود، این بیان قانونگذار حکایت از آن دارد که امکان ارتکاب جرم پول‌شویی به صورت غیر سازمان‌یافته نیز محتمل است.

65. Edwin W. Kruisbergen et al., "Money talks money laundering choices of organized crime offenders in a digital age", *Journal of Crime and Justice* 42(5)(2019), 81

تحمل است. این جوانان خود را با یک دوراهی طاقت‌فرسا و بی‌رحمانه مواجه می‌بینند یا باید وسوسه را بپذیرند که در نادرست بودن این اقدام آنها شک نیست یا اینکه همچنان باید در برابر وسوسه مقاومت کنند و شاهد از دست دادن آن درآمد هنگفت باشند. باید اذعان داشت که قرارگیری این جوانان در این موقعیت دشوار، تقصیر آنها نبوده است اما این چنین نیز نیست که کسی آنها را به ارتکاب عمل مجرمانه وادار کرده باشد؛ در واقع این جوانان تنها به فرصت‌های مجرمانه، پاسخی مثبت داده‌اند؛ اما مسأله مهم این است که به‌کارگیری این روش‌ها برای این دسته از جوانان که کوچک‌ترین ظنی دال بر مشارکت آنها در پول شویی وجود ندارد زینده پلیس نمی‌باشد چرا که ما به هیچ عنوان انتظار وجود چنین رفتارهایی از پلیس را نخواهیم داشت. تفاوت بین پلیس و مجرمان در این است که پلیس حقوق انسانی را رعایت می‌کند؛ اما مجرمان خیر. اگر پلیس به حقوق انسانی احترام نگذارد، فرقی بین افسران پلیس و مجرمان نیست.^{۶۶} اینجا شایسته است بحث انتظار از پلیس را با بحث گروهان‌گیری پیوند دهیم. در جریان یک گروهان‌گیری، ما از گروهان‌گیرها به طور طبیعی انتظار داریم که بی‌هدف به همه‌جا شلیک کنند و یا هرکس را که می‌خواهند به قتل برسانند. در واقع گروهان‌گیرها برای رسیدن به خواسته‌های خود مطمئناً از هیچ اقدامی فروگذار نخواهند بود؛ اما انجام این اعمال از سوی پلیس به هیچ عنوان قابل تصور نیست؛ به عبارتی از پلیس انتظار نمی‌رود برای آزادی گروهان‌ها بی‌گدار به آب زند و به هر طریقی از اسلحه استفاده نماید و بی‌هدف به هر اقدامی دست یازد، بلکه به کارگیری اندیشه و تدبیری درست، یک خواست عمومی از پلیس است؛ بنابراین انتظار ما از پلیس مبارزه با جرم پول‌شویی است و نه ایجاد آن. در روش بالا، به هیچ عنوان نمی‌توان نقش پلیس در ایجاد جرم را نادیده گرفت و به‌آسانی از کنار آن گذشت. در واقع این جوانان قربانی انتخابی شده‌اند که خود آنها در شکل‌گیری آن نقشی نداشته‌اند. به عبارت بهتر قرار گرفتن این جوانان در طیف جوانان کمتر برخوردار از حیطة اختیارات این جوانان خارج بوده است و آنها به خاطر قرار گرفتن در این مناطق، به عنوان موش‌هایی برای تله‌های پیشگیری از مشارکت در تطهیر پول انتخاب شده‌اند. تقریباً تمامی قضات در این باره هم‌عقیده‌اند که فرد بی‌گناهی را که در دام ارتکاب فعلی مجرمانه گرفتار شده است نباید محکوم نمود؛ اما اگر برای پلیس از طریق منبعی موثق، مشارکت عده‌ای از جوانان مناطق کمتر برخوردار در جرم پول‌شویی مسجل شده باشد، تله‌گذاری برای دستگیری این دسته، با اشکالاتی که در بالا ذکر کردیم همراه نخواهد بود. اینجاست که ما علاوه

۶۶. جیمز آلبرت و دیلیپ کی. داس، راهبردهای مؤثر کاهش جرم، ترجمه اعظم مهدوی پور(تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵).

بر دسته‌بندی‌های یادشده در بخش قبل به یک دسته میانی بنام مجرمین احتمالی برمی‌خوریم. این مجرمان، افرادی عاقل، حسابگر و منطقی‌اند که با حسابگری مرتکب بزهکاری می‌شوند.^{۶۷} با مجازات مجرمین احتمالی می‌توان به دو هدف پیشگیری فردی و بازدارندگی عمومی نائل شد. بزهکار احتمالی در صورتی از ارتکاب جرم اجتناب می‌کند که احتمال کشف جرم و دستگیری مرتکب، متصور باشد و محاسبات، فرد را به نفع عدم ارتکاب هدایت کند.^{۶۸} دلیل اصلی اینکه افراد می‌توانند مجرمین احتمالی باشند این است که این افراد تنها در صورتی اقدام به ارتکاب عملی مجرمانه خواهند کرد که با فرصتی که به طرز غیر معمولی جذاب و فریبنده باشد مواجه شوند. برای مثال، برخی افراد ممکن است هرگز دست به پول شویی نزنند، مگر اینکه «فرصتی طلایی» و نادر در برابر خود ببینند که بتوانند به کمک آن ره صدساله را یک‌شبه طی کنند. در چنین مواردی، احتمال مجرمیت فرد به احتمال مواجهه با آن فرصت نادر بستگی دارد. اگر عملیاتی مخفی با قرار دادن چنین فرصت نادری در اختیار متهم، زمینه ارتکاب جرمی مشخص توسط آن متهم را فراهم کند، مجازات وی به بازدارندگی از چنین جرایم فرصت طلبانه‌ای کمک خواهد کرد. در مقابل، اگر قرار باشد هرگاه پلیس چنین فرصت طلایی‌ای را پیشنهاد دهد متهم را مستحق استناد به دفاعیه دام‌گستری بدانیم، آن‌گاه هر کس که با چنین پیشنهادی مواجه شود خواهد دانست که نمی‌تواند مورد مجازات قرار گیرد، متهم با علم به این واقعیت می‌تواند با خیال آسوده چنین پیشنهادی را همانند پیشنهادی واقعی ببیند؛ بنابراین، مجازات فرد در این عملیات‌ها، البته در مواردی که افراد در واقعیت با چنین فرصت‌های مجرمانه ویژه‌ای روبرو گردند، موجب افزایش قدرت بازدارندگی خواهد شد.^{۶۹} اما واقع این است اگر پلیس مدام در حال تست و آزمایش افراد باشد تا بر وی مسجل شود که آیا مظنونین، مرتکب جرم اقتصادی می‌گردند، اعتماد عمومی آسیب خواهد دید.

۳- اقتصاد عملیات‌های مخفی دام‌گستری

۳-۱- عملیات مخفی باید از حیث اقتصادی توجیه‌پذیر باشد

کنترل هر جرمی با هزینه‌هایی همراه است، مطابق برخی تحقیقات صورت‌گرفته در چهار کشور اروپایی (سوئد، هلند، لهستان و اسپانیا) سهم بودجه هزینه‌شده برای کنترل پول‌شویی باید حدود ۳۵ درصد

۶۷. حسین مهدوی‌کنده و داود مهدوی‌کنده، محیط و جرم (تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی خوارزمی، ۱۳۹۴)، ۵۸.
 ۶۸. علی افراسیابی، «بازتوزیع اختیارات نهادهای کشف و تحقیق جرم در نظام حقوقی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی ۴(۱۸)(۱۳۹۵)، ۱۰۵.

69. McAdams, op.cit., 129-130]

باشد.^{۷۰} اینجاست که عملیات نیش و به‌کارگیری تله‌ها می‌تواند نقشی مؤثر برای مبارزه با پول‌شویی بر عهده داشته باشد، در محیط قضایی ایالات متحده آمریکا، در مواردی نگرانی‌هایی در خصوص هزینه‌های اجرای عملیات‌های نیش در جرایم اقتصادی ابراز شده است. در پرونده نولان - کوپر^{۷۱}، یکی از قضات دادگاه تجدیدنظر علناً ناخشنودی خود را از ماهیت و گسترهٔ هزینه‌های صورت‌گرفته برای جلب نظر مساعد متهم و مستحکم کردن رابطه میان مأمور و متهم برای اقدام به پول‌شویی ابراز کرد. مأمورین برای متهم اتاق‌هایی را در هتل چهارفصل فیلادلفیا اجاره کرده و در رستوران‌های مجلل وی را به ضیافت شام دعوت می‌کردند و گاه تا خود صبح مشغول پرسه‌زنی و خوش‌گذرانی در کلوب‌های شبانه بودند. در مجموع، هزینه‌های تحمیل شده بر دولت در ارتباط با این تحقیقات مخفی از ۵۰ هزار دلار نیز فراتر رفت (آن هم در شرایطی که کل مبلغ شست‌وشو شده توسط متهم تقریباً ۲۰۰ هزار دلار بوده است). قاضی عقیده داشت که اگر تمام عملیات‌های نیش چنین هزینه‌هایی را بر دست دولت بگذارند، جای تعجب نیست اگر شهروندان آمریکایی دولت را به خاطر ولخرجی آن هم از جیب مالیات‌دهندگان ملامت کنند. در نتیجه، هزینه هر عملیات نیش می‌بایست متناسب با گستره و اهمیت پرونده باشد. نیش‌های معکوس که در آنها دولت اقدام به تأسیس نوعی کسب و کار مثل یک بانک می‌کند، می‌توانند هزینه‌های قابل ملاحظه‌ای را برای دولت بترانند. با وجود این، اگر بتوان راهی برای بهره‌گیری از بانک‌های اینترنتی که به طور مشخص با هدف استفاده در یک عملیات نیش معکوس طراحی شده باشند، یافت، می‌توان انتظار داشت که این روش پیاده‌سازی عملیات نیش در مقایسه با روش‌هایی که در آنها باید ساختمانی را اجاره و کارمندی را استخدام کرد هزینه‌های بسیار کمتری را در برداشته باشد.^{۷۲}

۳-۲- عملیات مخفی باید مانع هدر رفت منابع پلیس باشد

قاضی برندایس^{۷۳} در نطقی مشهور، میان موقعیت‌هایی که دولت خود را در یک فعالیت مجرمانه جاری درگیر می‌کند و سناریوهایی که در آن، دولت خود عامل ایجاد جرم است، تفاوت قائل می‌شود. بر طبق استدلال وی، «دولت می‌تواند برای به دام انداختن مجرمین تله‌گذاری کند، اما این حق را ندارد که به جرمی دامن زده یا آن را ایجاد کند و سپس مجرم را به اتهام ارتکاب همان جرم مجازات نماید.» برندایس

70. Maryam Imanpour et al., "A microeconomic foundation for optimal money laundering policies", *International Review of Law and Economics* 60(2019), 1]

71. United States v Nolan-Cooper

72. R. E. Bell, "Undercover Sting Operations in Money-Laundering Cases", *Journal of Money Laundering Control* (2001), 340]

73. Brandeis

بر این موضع پافشاری داشت که دولت تنها زمانی می‌تواند دست به انجام عملیات‌های «نیش» بزند که مبنای واقعی کافی برای باور به قانون‌شکنی متهم در اختیار داشته باشد. اگر در نتیجه عملیات مخفی افرادی به دام افتند که در غیاب درخواست‌های دولت قصد انجام فعالیت‌های مجرمانه را نداشته‌اند، تضمین می‌شود که منابع دولتی از بین خواهد رفت.^{۷۴} به عبارتی، منابع اجتماعی در جایی از بین می‌روند که دولت فردی را به ارتکاب جرم تحریک کند که مستعد ارتکاب جرم نباشد.^{۷۵} یکی از نتایج این فرایند اشتباه، ائتلاف انرژی سازمانی و وقت کارآگاهان است؛ به عبارتی همه‌توانی که برای تحقیقات و مراقبت به صورت مستمر و شاید ماه‌ها صورت پذیرفته، قاعداً در راستای هدف نبوده است و همه این فرایندها باید از ابتدا انجام شوند که این امر موجب هزینه‌های زیادی به پلیس می‌شود.^{۷۶} و این در حالی است که حفظ بیت‌المال همواره مورد تأکید بزرگان دینی بوده است.^{۷۷} پروفیسور پاول مارکوس^{۷۸} یکی از دانشمندان مهم بر مسلک و عقیده دام‌گستری است که معتقد است دولت فدرال نباید منابع و امکانات را برای افزایش شمار مجرمان، با متقاعد کردن مردم برای ارتکاب جرمی که تاکنون انجام نداده‌اند، استفاده کند.^{۷۹} زیرا هر فعالیتی در حوزه کشف جرم نیازمند صرف هزینه‌هایی است که انتظار می‌رود این هزینه‌ها صرف امور مهم شوند. بدین ترتیب پلیس با صرف هزینه‌های غیرضروری سرمایه‌ای که می‌توانست در بخش‌های دیگر برای مبارزه با جرایم به کار گیرد را هدر داده است. باید دقت داشت که هیچ‌گونه مزیتی در مجازات کردن فردی که در خارج از جریان عملیات مخفی مرتکب جرم نمی‌شود، وجود ندارد، (زیرا در نهایت باعث هدر رفت منابع پلیس می‌شود). اجازه دهید رفتار مجرمانه فرد در جریان عملیات مخفی را «عمل درونی»^{۸۰} و رفتار مجرمانه همان فرد در خارج از عملیات مخفی را «عمل بیرونی»^{۸۱} بنامیم. فرض می‌کنیم که در هر دو مورد، فرد برخوردار از ذهنیتی مجرمانه است. از یک سو، اثبات عمل بیرونی به خودی خود دام‌گستری را توجیه می‌کند. از سوی دیگر، مبنای اقتصادی می‌گوید که عمل درونی تنها

74. J. Gregory Deis, "Economics, Causation, and the Entrapment Defense", *U. Ill. L. Rev.* (2001), 1207.

75. *Ibid.*, 1208.

۷۶. داوود دعاگویان و دیگران، «آسیب‌شناسی تعامل پلیس و دستگاه قضایی در فرآیند جرم‌یابی»، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی ۱۳(۲)(۱۳۹۷)، ۲۰۳.

۷۷. نرگس رحیمیان، «بررسی فساد اقتصادی و راه‌های مبارزه با آن»، نشریه مجله اقتصادی ۹ و ۱۰(۱۳۹۳)، ۱۰۴.

78. Paul Marcus

79. Deis, *op.cit.*, 1209.

80. Internal Act

81. External Act

هنگامی مجازات را توجیه می‌کند که به این نتیجه برسیم که متهم در حالت عادی مرتکب عمل بیرونی می‌شده است، نه اینکه متهم را در بیرون از عملیات مخفی فردی مطیع قانون بپنداریم. از همین رو، عمل بیرونی برای توجیه دام‌گستری هم لازم و هم کافی است، اما عمل درونی نه لازم و نه کافی؛ اما اینکه آیا متهم در خارج از جریان عملیات مخفی مرتکب جرم شده است یا خیر؟ نیازمند استخدام مخبر یا دیگر هزینه‌های پلیسی است و این در حالی است که هزینه‌های کلی استفاده از مخبرین، بسیار بالاست و در نهایت ممکن است به واسطه عدم اثبات جرم از سوی دادگاه، حکم به تبرئه صادر شود که همین امر موجب اتلاف سرمایه‌های پلیسی می‌شود.

۳-۳- عملیات مخفی باید به عنوان ارزان‌ترین روش مورد استفاده قرار گیرد

همان‌طور که قبلاً گفتیم با انجام عملیات مخفی لازم است مشخص شود که آیا فرد، خارج از عملیات مخفی نیز مرتکب جرم می‌شود یا خیر؟ برای مجازات افرادی که در جریان عملیات مخفی، مرتکب جرم شده‌اند باید ادله اضافی کافی دال بر مجرمیت بیرونی آنها را در اختیار داشته باشیم. راهکاری که در این راستا به ذهن می‌رسد توسل به اثبات استعداد مجرمانه است. در این مورد دادستان می‌تواند با بررسی سابقه کیفری افرادی که در جریان عملیات مخفی، مرتکب جرم شده‌اند به راحتی و با ارزان‌ترین روش ممکن از استعداد مجرمانه این دسته از افراد، پرده‌برداری نمایند، اما باید توجه داشت که استعداد جزء ادله ضعیف مجرمیت بیرونی قلمداد می‌شود. در واقعیت هیچ‌کس نبود تمایل متهم را نشانه‌ای برای اثبات یا رد یک جرم بیرونی واقعی نخواهد انگاشت. اگر دولت ادله اضافی کافی مبنی بر گناهکاری متهم در دست داشته باشد که فراتر از حد مورد نیاز برای اثبات استعداد متهم لازم است؛ در این صورت، می‌توان به دام‌گستری متوسل شد اما اگر به ادله بسیار بیشتری برای اثبات مجرمیت بیرونی نیازمند باشیم یعنی هر چقدر تعداد ادله اضافی مورد نیاز بیشتر باشد، احتمال اینکه عملیات مخفی بتواند خود را به عنوان روشی ارزان‌تر برای دستگیری مجرمین اثبات کند کمتر خواهد بود. عکس آن نیز صادق است؛ بنابراین هرچه تعداد ادله اضافی مورد نیاز کمتر باشد، احتمال اینکه عملیات مخفی بتواند خود را به عنوان روشی ارزان‌تر برای دستگیری مجرمین اثبات کند بیشتر است، مثلاً: تله‌ای تحت عنوان نفوذ به درون یک گروه مجرمانه اقتصادی، اطلاعات مفیدی را به پلیس خواهد داد، از این رو پلیس به راحت‌ترین و ارزان‌ترین شکل ممکن می‌تواند مجرمیت بیرونی این گروه را اثبات نماید.

۴- اخلاقیات در عملیات‌های مخفی دام‌گستری

۴-۱- عملیات مخفی باید فاقد رفتارهای زنده باشد

رفتارهای پلیس در کشف جرایم اقتصادی می‌تواند در برخی موارد زنده باشد، ما در زیر به برخی از آنها اشاره می‌نماییم. برای قضاتی همچون برندایس، زنده بودن رفتار دولت، صرف نظر از مقصر بودن متهم، برای توقف روند رسیدگی به محکومیت متهمین کافی در نظر گرفته می‌شود. برخی نویسندگان عدم مشارکت در فعالیت‌های مشخصی که احتمال خطاکاری دیگران را افزایش می‌دهد را فروپاشی می‌نامند. ایشان معتقدند دو دسته‌بندی گسترده از فروپاشی داریم. دسته نخست، فروپاشی انگیزشی، هنگامی روی می‌دهد که عاملی اخلاقی یا موجب شکل گرفتن دلیلی برای خطاکاری عاملی دیگر شود، یا اینکه شدت عملی وسوسه‌ای را که عامل دوم برای خطا کردن در برابر خود می‌بیند قوت بخشد (مثلاً به واسطه تحریک به ارتکاب جرم). در اینجا برای درک بهتر مطلب مواردی را در نظر بگیرید که در آنها عاملین اخلاقی به دیگر عاملین برای انجام عملی شرارت‌آمیز پیشنهاد پرداخت مبلغی مشخص می‌کنند، یا نمونه‌هایی که در آن، عاملین اخلاقی مزیت‌های بالقوه ارتکاب عملی ناعادلانه را برای دیگر عاملین برمی‌شمرند که به نوبه خود موجب جذاب‌تر به نظر رسیدن عمل مورد نظر می‌شود؛ دسته دوم، فروپاشی شناختی، زمانی رخ می‌دهد که عاملی اخلاقی زمینه‌ساز شکل‌گیری باورهای نادرست در عاملی دیگر شود؛ مانند زمانی که یک عامل اخلاقی، عامل دیگری را نسبت به امری واقع متقاعد می‌کند که موجب می‌شود رفتار عامل دوم اخلاقاً بدون مشکل به نظر برسد (می‌توانی پول‌های حاصل از جرم را تطهیر کنی - اون قدرها هم سخت نیست)؛ که می‌تواند به نوعی تضعیف ظرفیت هدف برای تشخیص درست از نادرست باشد.^{۸۲} تمامی فعالیت‌های از این دست منجر به ناتوانی عاملین اخلاقی در به‌کارگیری قدرت اخلاقی نخست خود می‌شوند و بر همین اساس، نقض وظیفه احترام به این قدرت به شمار می‌روند.^{۸۳} در دو پرونده ریلی علیه اوهایو^{۸۴} و کاکس علیه لوئیزیانا^{۸۵}، دادگاه عالی، بر مبنای تضمین حقوق شهروندی، رأی به عدم محکومیت متهمینی می‌دهد که ترغیب به ارتکاب فعالیت‌های مجرمانه‌ای شده بودند که از سوی مأمورین دولت به دروغ به عنوان فعالیت‌های کاملاً قانونی به آنها معرفی شده بود.

82. Gary T. Marx, "Who really gets stung? Some issues raised by the new police undercover work", *Crime & Delinquency* 28(2)(1982), 170.

83. Jeffrey W. Howard, "Moral subversion and structural entrapment", *Journal of Political Philosophy* 24(1)(2016), 30]

84. In *Raley v. Ohio*

85. *Cox v. Louisiana*

۴-۲- عملیات مخفی نباید منجر به برقراری روابط نامناسب با متهمین گردد

اگر روش‌های اجرای عملیات‌های مخفی به درستی صورت نگیرد، این دسته از عملیات‌ها حتی اگر منجر به دستگیری مجرمین اقتصادی بسیاری شود، باز به عنوان عملیاتی شبهه‌برانگیز معرفی خواهد شد.

ممکن است پلیس برای جلب اعتماد مظنون از روش‌های تهاجمی‌تری استفاده کند؛ به گونه‌ای که باعث شود این تاکتیک‌ها به طور فزاینده‌ای غیرقابل تحمل جلوه داده شوند. به عنوان مثال موارد مستندی وجود دارد که در آن افسران مخفی در حال توسعه روابط جنسی با اهداف عملیات هستند.^{۸۶} در پرونده ایالات متحده علیه نولان - کوپر، متهم که وکیلی اهل ایالت ویلادلفیا بود، پس از اینکه دولت اطلاعاتی مبنی بر مشارکت وی در پول‌شویی عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر دریافت کرد، هدف یکی از تحقیقات جنایی اداره کل مالیات آمریکا قرار گرفت. در طول ۱۳ ماهی که تحقیقات مخفی به درازا کشید، مأمور مخفی وارد رابطه‌ای نزدیک با متهم شد که حتی در یکی از موارد به ارتباط جنسی با وی انجامید. به علاوه، یک مأمور دیگر که خود را به عنوان محافظ شخصی مأمور اول معرفی کرده بود با یکی از دوستان متهم رابطه جنسی برقرار می‌کند. با اینکه متهم مدعی شد که رابطه جنسی بخشی از شگرد مأمورین و جزئی از روند تحقیقات بوده است اما دادگاه نتوانست ارتباطی میان این دو بیابد. اگرچه حکم متهم در دادگاه تجدیدنظر مجدداً تأیید شد، اما این پرونده نشان می‌دهد که امکان برقراری ارتباطی نامناسب میان اهداف عملیات‌های نیش و تله‌گذاری مأمورین مخفی وجود دارد.^{۸۷}

۵- عملیات مخفی باید با برنامه‌ریزی و مدیریت شده باشد

خلبانی در پشت کامپیوتری که یک هواپیمای بی‌سرنشین سازمان سیا را هدایت می‌کند، نشسته است. این هواپیما مجهز است به سلاح‌های نیرومندی که برای از هم پاشیدن یک تانک و عبور دقیق از پنجره اتاق خواب یک تروریست کفایت می‌کند. همان‌طور که تحلیل‌گران به بررسی صداهایی استراق سمع شده که ویدئو پخش می‌کند، مشغول‌اند تا محل واقعی هدف را معین کنند، یکی از تکنسین‌های تسلیحات حساب می‌کند که احتمال آنکه مردم بی‌گناه نیز در آن حوالی کشته شوند چه اندازه خواهد

86. MD, EAST. A Free Licence: The Lack of External Checks on Police Undercover Operations, (Bachelor thesis, University Otago, 2017), 4.

87. Bell, Undercover Sting Operations in Money-Laundering Cases, op.cit., 339-340.

بود.^{۸۸} همچنان که در یک شلیک از هواپیمای بی‌سرنشین مدیریت بسیاری از امور ضروری است، در اجرای یک عملیات مخفی نیز توجه به اموری لازم است تا بتوان به بهترین وجه، این عملیات را مدیریت نمود. موارد زیر عمده‌ترین معیارهای مدیریت عملیات‌های مخفی است.

۵-۱- انتخاب آگاهانه مأموران و توجه به رفتارهای مأمورین مخفی

گاه دیده شده است کسانی مباشر برخی امور شده‌اند که فاقد تخصص در آن زمینه هستند؛ مثلاً دیده شده است یک پزشک، ناگهان چندین مجلد ستبر در لغات فارسی می‌نویسد ولی وقتی شرح حال و تحصیلات او را در مراجع مربوطه می‌خوانیم، می‌بینیم اصلاً در حوزه‌های علمی درس نخوانده است.^{۸۹} در سایر حوزه‌ها باید به تخصص و تبحر افراد توجه داشت. در حوزه جرایم اقتصادی نیز، اثبات به‌هنگام و مفید جرایم اقتصادی، نیازمند وجود ضابطان خاص و آموزش دیده در کنار ضابطان عام است.^{۹۰} از این رو به کارگیری و انتخاب نیروهای پلیس باید با تعیین شاخصه‌های رفتاری و شخصیتی مناسب، صورت گیرد.^{۹۱} علاوه بر این پلیس باید نسبت به موضوعی که به وی محول شده آگاه باشد به عنوان مثال پلیسی که به درون یک گروه مجرمانه تطهیر پول نفوذ می‌کند باید اطلاعاتی در این خصوص داشته باشد در غیر این صورت حضور او غیرقابل توجیه خواهد بود. نکته بعدی در این‌گونه مأموریت‌ها این است که برای این دسته از عملیات‌ها می‌بایست، مأمورینی شایسته انتخاب گردند، زیرا برخی مأموران ممکن است در قبال دریافت رشوه از گروه‌های تبهکار سازمان‌یافته به محافظت از آنها پرداخته و علاوه بر این به تبهکاران اجازه می‌دهند تا فعالیت‌های خود را بدون هرگونه پیشگیری از جانب مجریان قانون انجام دهند.^{۹۲} موضوع مهم دیگر این است که مأمور مخفی موظف است با توجه به ماهیت کار مخفی، می‌بایست دائماً مشارکت خود را به صورت متعادل حفظ کند؛^{۹۳} زیرا کوچک‌ترین حرکت اشتباه از مأمور مخفی موجب لو

۸۸. دانا پریست و ویلیام ام. آرکین، آمریکای فوق سری چگونگی برآمدن حکومت پلیسی جدید در ایالات متحده آمریکا، ترجمه هرمز همایون پور(تهران: انتشارات کندوکاو، ۱۳۹۲)، ۲۴۵.

۸۹. محمد جعفر جعفری لنگرودی، منطق ادبی (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۶)، ۱۵.

۹۰. مهدی مقیمی، «مطالعه حقوقی - جرم‌شناختی جرایم اقتصادی با تأکید بر راهکارهای پیشگیری ملی و فراملی»، نشریه علمی دانش انتظامی ۲(۱۹)(۱۳۹۶)، ۸۳.

۹۱. لمیاء رستمی تبریزی، روان‌شناسی جنایی (تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد، ۱۳۹۵)، ۱۰۷.

۹۲. پرویز سبحانی «دیدگاهی پدیدارشناسانه حول ماهیت و چگونگی کنترل فساد در پلیس»، فصلنامه علمی مطالعات پیشگیری از جرم ۱۴(۵۲)(۱۳۹۸)، ۱۱۰.

93. Wouter J. Waanders, "An experimental study on covert law-enforcement: exploring the relationship

رفتن عملیات می‌شود. همین مسائل موجب شده است تا برخی کشورها در خصوص به‌کارگیری مأمورین مخفی قواعد و مقرراتی خاص را تدوین نمایند. به عنوان مثال به‌کارگیری مأمورین مخفی در بریتانیا در چهارچوب لایحه نظارت بر اختیارات تحقیقی مصوب سال ۲۰۰۰ و آیین‌نامه استفاده از منابع انسانی اطلاعاتی مخفی قرار می‌گیرد. مطابق با آیین‌نامه مذکور، مأمورین مخفی می‌توانند در قالب یک عملیات مجاز به درون یک تشکیلات جنایی نفوذ کنند، به تحقیق درباره جرمی که در حال وقوع است بپردازند یا در محدوده اختیارات شناخته‌شده در قوانین موضوعه و سایر رویه‌های قضایی، خود بخشی از فرایند ارتکاب به جرم باشند. به عبارتی مأمورین در جرایم اصلی مرتبط با جنایتکاران شرکت می‌کنند و در تماس مستقیم با آنها می‌توانند حقایق جرایم را به طور مؤثرتری افشا نمایند. رفتار مأمورین مخفی نیز باید به تقلید از رفتار مجرمین واقعی باشد. دلیل درستی این امر تنها این نیست که فرصت‌های ساختگی باید غیرقابل تشخیص باشند (علت شکست بسیاری از عملیات‌های نیش این بوده که هدف به چیزی مشکوک شده است). علاوه بر فرصت‌های ساختگی، فرصت‌های واقعی نیز می‌بایست غیرقابل تشخیص باشند. منطقی که در اینجا به کار می‌رود این است که اگر یک فرصت مجرمانه واقعی دارای ویژگی X باشد، آن‌گاه نیش‌ها و تله‌ها هم باید در مواردی برخوردار از همین ویژگی X باشند.^{۹۴}

۵-۲- استفاده صحیح از تله‌های پلیسی در جرایم اقتصادی

در کشف جرایم اقتصادی یکی از ابزارهایی که به وفور، پلیس از آن استفاده می‌نماید بهره‌گیری از مخبران است؛ در واقع استفاده از تکنیک‌های مخفی در همه‌جا وجود دارد.^{۹۵} هرچند استفاده پلیس از مخبرین می‌تواند از نظر اخلاقی در تعدادی از سطوح با مشکلاتی همراه باشد؛^{۹۶} اما اعتماد بی‌حد و حصر به مخبرین و جاسوسان می‌تواند تبعات غیرقابل جبرانی به همراه داشته باشد.^{۹۷} باوجود این؛ هیچ کشوری نمی‌تواند مدعی شود که از خبرکش‌ها استفاده نمی‌نماید. در اغلب عملیات‌های نیش در حوزه پول‌شویی در ایالات متحده، معمولاً ابتدا یک مخبر رابطه‌ای را با متهم آغاز می‌کند و سپس در طول عملیات، آن مخبر با یک مأمور مخفی جایگزین می‌شود. مزیت به‌کارگیری این روش آن است که به

of adaptability and trustworthiness on goal achievement in undercover work" (M.S. Thesis, University of Twente, 2020), 6.

94. Bruce Hay, "Sting operations, undercover agents, and entrapment", *Mo. L. Rev.* 70(2005), 387, 415.

95. Bell, *Theatrical investigation: White-collar crime, undercover operations, and privacy*, op.cit., 151.]

96. Clive. Harfield, "Police informers and professional ethics", *Criminal Justice Ethics* 31(2)(2012), 73.]

۹۷. رافض احمد الوان الجنایی جاسوس آمریکا در عراق پذیرفت که داستان‌های مربوط به سلاح‌های بیولوژیکی و متحرک و

آزمایشگاه‌های زیرزمینی را جعل کرده تا تلاشی برای سقوط صدام انجام دهد. (پرست و آرکلین، پیشین، ۴۹).

جای اینکه شواهد اصلی پرونده در جریان دادرسی از سوی مخبرین ارائه شود - که خود اغلب سابقه کیفری دارند و در نتیجه می‌توان صلاحیت آنان را با زیر سؤال بردن شخصیت و اعتبارشان مخدوش کرد - این مأمور مخفی دولت است که شواهد را تقدیم دادگاه خواهد کرد. در پرونده ایالات متحده علیه اشتاینهورن،^{۹۸} فردی به نام ترنر^{۹۹} که در چند اتهام کیفری محکوم شناخته شده بود، به FBI خبر می‌دهد که وکیلش، اشتاینهورن، به او پیشنهاد داده است تا در قبال دریافت زبورآلات و پول‌های مسروقه وی، به او پول «تمیز» پرداخت کند. ظاهراً ترنر گمان می‌کرد اگر با FBI همکاری کند می‌تواند در حکم خود تخفیف بگیرد. مأمورین FBI به طور مخفیانه ملاقات‌ها و تماس‌های تلفنی بین ترنر و اشتاینهورن را ضبط کردند. هرچند که مدتی بعد ترنر برای همیشه ناپدید شده و دیگر خبری از او نشد. با وجود این دیری نگذشت که یکی از مأمورین FBI خود را به عنوان شریک ترنر جا زد و فرایند پول‌شویی به روال سابق ادامه پیدا کرد و در تمام طول این مدت نیز رد ممیزی این پول‌شویی به طور مستند توسط مأمورین FBI رصد می‌شد.^{۱۰۰}

۵-۳- توجه به طول مدت در عملیات‌های مخفی در جرایم اقتصادی

عملیات‌های نیش و تله‌گذاری ذاتاً بهتر است به صورت درازمدت برنامه‌ریزی شوند، نخست به دلیل جلب اعتماد مجرمین و دیگر، در صورت لزوم، به منظور شناسایی و ترسیم مسیر گردش مالی عایدات حاصل از جرم. در عملیات جونو^{۱۰۱}، اداره مبارزه با مواد مخدر و اداره کل مالیات در یک همکاری مشترک پس از اطلاع از اینکه قاچاقچیان مواد مخدر به دنبال راهی جدید برای شست‌وشوی عایدات حاصل از قاچاق مواد می‌گردند، اقدام به تأسیس یک شرکت کارگزاری سهام تحت مجوز کردند. در مدت سه سال اجرای این عملیات، مأمورین اداره مبارزه با مواد مخدر در مجموع مبلغی بالغ بر ۱۴/۵ میلیون دلار از محل عایدات حاصل از قاچاق مواد را پول‌شویی کردند و هم‌زمان مشغول شناسایی شبکه‌های قاچاق مواد و گردش پول بودند. پس از پایان عملیات، مبلغ ۲۶/۲ میلیون دلار به علاوه چهار تن کوکابین صادره شد، ۴۷ نفر دستگیر، ضمن اینکه ۱۶ میلیون دلار نیز در حساب‌های بانکی در هفت کشور دیگر مسدود شدند. البته هدف قرار گرفتن افراد حقیقی در مؤسسه‌های مالی در خلال عملیات‌های نیش در

98. United States v Steinhorn

99. Turner

100. Bell, Undercover Sting Operations in Money-Laundering Cases, op.cit., 334

101. Operation Juno

حوزه پول‌شویی امری اجتناب‌ناپذیر بود که نمونه بارز آن به عملیات موسوم به کازابلانکا^{۱۰۲} که در سال ۱۹۹۵ کلید خورد، بازمی‌گردد. در این عملیات که بخشی محدود از عملیات نیش ضد پول‌شویی را نشان می‌دهد،^{۱۰۳} بیش از ۲۰۰ مأمور مخفی حضور داشتند.^{۱۰۴} هدف از این عملیات، نفوذ در زیرساخت‌های مالی کارتل‌های مواد مخدر کالی و خوارز و نظام مالی‌ای بود که عایدات حاصل از فروش مواد این دو کارتل در خاک آمریکا را پول‌شویی می‌کرد. در طول این تحقیقات که سه سال به طول انجامید، مأمورین مخفی خود را در لباس پول‌شویان به کارتل‌ها معرفی کردند و با چند بانکدار مکزیکی و ونزوئلایی که مایل به شستن پول‌های این دو کارتل بودند، ملاقات داشتند. به موجب تنها یکی از کیفرخواست‌های نهایی این پرونده، ۲۶ تن از مقامات بانکی مکزیکی و نیز سه مؤسسه مالی این کشور متهم به پول‌شویی شدند.^{۱۰۵} عملیات کازابلانکا با مشارکت ۱۲ بانک برجسته که درگیر پول‌شویی شده بودند،^{۱۰۶} در نهایت به دستگیری ۱۶۷ تن و توقیف بالغ بر ۱۰۰ میلیون دلار دارایی انجامید. اصولاً عملیات‌های نیش لزوماً پس از گزیده شدن هدف اولیه عملیات نباید به پایان برسند. در پرونده ایالات متحده علیه پین و کینگ،^{۱۰۷} به مأمورین اداره مالیات خبر داده بودند که یک کارگزار سهام به نام کوپل^{۱۰۸} به شست‌وشوی عایدات حاصل از فروش مواد مخدر اشتغال دارد. در روند این عملیات مخفی، کوپل یکی از مأمورین اداره مالیات را به یکی از دوستانش به نام کینگ معرفی می‌کند که به قول خودش «می‌توانست هر نوع پولی را قانونی کند.» سپس کینگ مأمور را به دو وکیل با نام‌های جونز^{۱۰۹} و ویلیامز^{۱۱۰} ارجاع می‌دهد تا پول‌های مأمور را بشویند که البته به ظاهر چندان هم در این کار مهارت نداشتند. در نهایت، مأمور از سوی کینگ به فرد دیگری به اسم پین^{۱۱۱} معرفی می‌شود تا باقیمانده پول‌هایش را پاک کند. برای همه این افراد کیفرخواست

102. Operation Casablanca

103. Sergio Ferragut, "Organized crime, illicit drugs and money laundering: the United States and Mexico", *International Security Programme Paper* 1(2012), 1-30]

104. Michael D. Hoffer, "A Fistful of Dollars: Operation Casablanca and the Impact of Extraterritorial Enforcement of United States Money Laundering Law", *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 28(1999), 297]

105. Hal Berghel, "The future of digital money laundering", *Computer* 47(8)(2014), 74]

106. Norman Mugarura, "The jeopardy of the bank in enforcement of normative anti-money laundering and countering financing of terrorism regimes", *Journal of Money Laundering Control* 18(3)(2015), 364.

107. United States v Payne and King

108. Coyle

109. Jones

110. Williams

111. Payne

صادر شد و در نهایت همگی آنها به جرم پول‌شویی محکوم شدند. دادگاه به این نتیجه رسید که پس از آغاز هر عملیات مخفی، ممکن است همدستان جدیدی که در ابتدا از چشم مقامات دولتی پنهان مانده بودند به تدریج و در روند تحقیقات نمایان شوند.

۶- توجه به عکس‌العمل مردم در برابر اجرای عملیات‌های مخفی در جرایم اقتصادی

استفاده از برخی ابزارها، بازتاب افکار عمومی را به همراه خواهد داشت. در سال ۲۰۱۰ تعدادی هواپیمای بدون سرنشین از سوی کشور آمریکا به پاکستان حمله کرد که باعث کشته شدن مردم عادی شد و همین امر باعث گردید افکار عمومی بیش از پیش به مخالفت با آمریکا برانگیخته شود.^{۱۱۲} عملیات مخفی نیز از این قاعده مستثنا نخواهد بود. در واقع عملیات مخفی دام‌گستری باید به گونه‌ای طراحی شود که موجب برانگیختن و مخالفت افکار عمومی با آن نشود.

وجهه و اعتبار پلیس، ریشه در عملکرد پلیس، میزان تعامل مطلوب، رفتار منصفانه و مؤدبانه پلیس با همه شهروندان دارد.^{۱۱۳} پلیس کارآمد می‌تواند با عملکرد موفق خود در انجام وظایف، اعتماد و رضایت عمومی را جلب نماید؛ درحالی‌که پلیس ناکارآمد علاوه بر صرف هزینه‌های عمومی قابل توجه، در نیل به اهداف وجودی خود ناموفق و در ایجاد ارتباط سازنده و مؤثر با مردم ناتوان است و موجبات نارضایتی افراد جامعه را فراهم می‌سازد.^{۱۱۴} بنابراین استانداردهای رفتار پلیس، در شکل‌گیری اعتماد عموم بسیار مهم است.^{۱۱۵} اعتماد یکی از اساسی‌ترین پیش‌فرض‌های تعاملات و روابط اجتماعی افراد است و از اساسی‌ترین مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی محسوب می‌شود. از این رو عملکرد پلیس یکی از عواملی است که می‌تواند بر اعتماد عمومی نسبت به پلیس مؤثر باشد.^{۱۱۶} پلیس برای کنترل جرم، به همکاری داوطلبانه‌ای از عموم مردم احتیاج دارد.^{۱۱۷} عامه مردم زمانی که پلیس را مشروع ببینند، برای مقابله با

۱۱۲. پرست و آرکلین، پیشین، ۲۴۸.

۱۱۳. سید خلیل سید علی پور و ذاکر مختاری ناصری، «بررسی عوامل نگرشی مؤثر بر اعتماد مردم به پلیس»، فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی ۴(۱۷) (۱۳۹۴)، ۶۰.

۱۱۴. رستمی تبریزی، پیشین، ۱۰۷.

115, Justin Nix et al., "Trust in the police: The influence of procedural justice and perceived collective efficacy", *Crime & Delinquency* 61(4)(2015), 9]

۱۱۶. فاطمه عمرانی‌نژاد، محمد امین پاکزمان قمی و توحید دادخواه جوئیاری، «تأثیر عملکرد پلیس بر اعتماد عمومی شهروندان نسبت به پلیس»، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی ۴۳(۶) (۱۳۹۴)، ۶۷-۶۸.

117. Lorraine Mazerolle et al., "Legitimacy in policing: A systematic review", *Campbell systematic*

جرایم، همکاری بیشتری با آنها خواهند نمود.^{۱۱۸} در واقع ادارات پلیس در سراسر جهان به طور فزاینده‌ای علاقه‌مند به اجرای برنامه‌های عملیاتی هستند که منجر به افزایش مشروعیت پلیس شود.^{۱۱۹} در نظریه پلیس جامعه‌محور، پلیس با مشارکت مردم در پیشگیری از جرم و پیگیری مجرم اقدام می‌کند؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین اولویت‌ها در این رویکرد، ایجاد و حفظ تصویر مناسب از پلیس در جامعه جهت جذب مشارکت مردم است؛ از سوی دیگر توجه به ضریب احساس امنیت در جامعه به عنوان وظیفه‌ای دیگر برای پلیس، ایجاب می‌کند که پلیس منطبق با قوانین و مقررات و ارزش‌های جامعه قدم بردارد و پایداری خود را به آنها نشان دهد.^{۱۲۰} وقتی پلیس مخارج عملیات مخفی را برای متقاعد کردن یک شخص غیرمستعد به کار گیرد، این موضوع، خود می‌تواند از نظر اجتماع، امری ناخوشایند تلقی گردد.^{۱۲۱} بدین ترتیب، پلیسی که به خلق جرم اقتصادی می‌پردازد و مردم را به این وادی می‌کشاند به یقین مورد اقبال عمومی قرار نخواهد گرفت؛ اما پلیسی که افراد در حال ارتکاب جرم اقتصادی را دستگیر نموده و به مراجع قضایی معرفی می‌نماید، بی‌شک مورد احترام مردم خواهد بود. بدین ترتیب زمانی که پلیس با دروغ‌گویی و اغفال شهروندان، جرمی نو را به وجود بیاورد، این امر باعث می‌شود که شهروندان اعتماد و اطمینان خود به دستگاه عدالت کیفری را از دست بدهند.^{۱۲۲} چراکه به گفته سعدی شیرازی، دروغ گفتن به ضریب لازم ماند که اگر نیز جرأت درست شود نشان بماند چون برادران یوسف که به دروغی موسوم شدند نیز به راست گفتن ایشان اعتماد نماند.

یکی را که عادت بود راستی خطایی رود درگذرند از او

و گر نامور شود به قول دروغ دگر راست باور ندارند از او^{۱۲۳}

reviews 9(1)(2013), 12]

118. Tom R. Tyler, "Enhancing police legitimacy", *The annals of the American academy of political and social science* 593(1)(2004), 89]

119. Lorraine Mazerolle et al., "Procedural justice and police legitimacy: A systematic review of the research evidence." *Journal of experimental criminology* 9.3 (2013): 246]

۱۲۰. حسین تاج‌آبادی و مرتضی صالحی، «نقش رسیدگی به شکایات و گزارش‌های مردمی در ارتقای نظارت و کنترل بر کارکنان»، فصلنامه نظارت و بازرسی ۱۶(۱۳۹۰)، ۹۱.

121. Deis, Economics, Causation, and the Entrapment Defense, op.cit., 1208]

122. John Braithwaite, Brent Fisse and Gilbert Geis, "Covert facilitation and crime: Restoring balance to the entrapment debate", *Journal of Social Issues* 43(3)(1987), 9]

۱۲۳. شیخ اجل مصلح‌الدین سعدی شیرازی، گلستان سعدی نسخه مرجوم محمد علی فروغی، به کوشش سید

حسین ابوترابی (تهران: انتشارات الهام، ۱۳۸۶)، ۲۳۶.

با از دست دادن این اعتماد، پلیس از مهم‌ترین منبع و حامی خود یعنی مردم محروم خواهد شد. ادارات پلیس، اغلب از سطح پایین اعتماد عمومی رنج می‌برند.^{۱۲۴} با انجام دام‌گستری، در صورتی که بر شهروندان آشکار شود که پلیس برای مبارزه با جرایم، خود به خلق جرم مبادرت می‌نماید، قطعاً پایگاه و اعتماد خود، در میان مردم را از دست خواهد داد و شهروندان به واسطه این بدبینی ممکن است دیگر حاضر به همکاری با پلیس نشوند. افراط پلیس در به‌کارگیری دام‌گستری نامشروع به یقین تغییراتی را در دیدگاه مردم به وجود خواهد آورد و آن چیزی نیست جز عدم تمایل مردم به همکاری با پلیس به منظور کشف و اعلام جرایم اقتصادی؛ زیرا افراط عموماً موجب پیدایش عکس‌العمل است و تغییری در جهت‌مخالف به وجود می‌آورد؛ خواه در فصول سال باشد خواه در افراد و خواه در حکومت.^{۱۲۵} کشف و اعلام جرم اقتصادی، از جمله حوزه‌هایی هستند که مردم می‌توانند در آن نقش مهم و مثمر ثمری داشته باشند.

۶-۱- مشارکت عمومی در مرحله کشف جرایم اقتصادی

جلب مشارکت مردم در فرایند دادرسی کیفری برای اولین بار در تبصره یک ماده ۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ پیش‌بینی شده است.^{۱۲۶} امروزه مشارکت عمومی در مبارزه با جرم و جنایت به کاهش بار پلیس کمک می‌کند.^{۱۲۷} در واقع از آنجاکه برخی از عوامل جرم، خارج از کنترل پلیس است، بنابراین نمی‌توان پیشگیری از جرم را تنها به پلیس واگذار کرد، هر شهروند و همه آژانس‌هایی که سیاست‌ها و اقدامات آنها می‌تواند بر میزان جرم تأثیر بگذارد، باید سهم خود را در این امر مهم انجام دهند؛ پس پیشگیری از جرم یک وظیفه برای کل جامعه محسوب می‌شود.^{۱۲۸} امروزه مشارکت مردم به عنوان شاخص‌ترین ویژگی نظام پلیس انگلستان شناخته می‌شود، در این کشور میزان همکاری مردم با پلیس

124. Joshua Chanin and Brittany Sheats, "Depolicing as dissent shirking: Examining the effects of pattern or practice misconduct reform on police behavior", *Criminal Justice Review* 43(2)(2018), 5]

۱۲۵. اکرم بهرامی، گفتار افلاطون (تهران: انتشارات ساحل، ۱۳۸۶)، ۸۲.

۱۲۶. الهام حیدری، «ضرورت و جلوه‌های مشارکت عمومی در دادرسی کیفری ایران»، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی ۲(۴۸)(۱۳۹۷)، ۲۸۰-۲۸۱.

127. Suryati Ishak, "Perceptions of people on police efficiency and crime prevention in urban areas in Malaysia", *Economics World* 4(5)(2016), 247]

128. Adam Crawford and Karen Evans, "Crime prevention and community safety" in *The Oxford Handbook of Criminology* (Oxford: University Press, 2017), 800]

موجب شده است که پلیس کمتر به اجبار متوسل شود.^{۱۲۹} به عبارتی کشف جرم یکی از وظایف پلیس است اما ضرورت حفظ نظم و جلوگیری از فرار متهم در کنار جلب دسترسی به متهم و طی فرایند دادرسی کیفری موجب شده که گاه قانونگذاران از این عمل عدول و شهروندان عادی را نیز در بخشی از وظایف ضابطان شریک کنند. چراکه مقابله جدی با جرایم اقتصادی، ضرورت همکاری و هماهنگی تنگاتنگ شهروندان با نهادهای مبارزه‌کننده را می‌طلبد.^{۱۳۰}

۶-۲- مشارکت عمومی در مرحله اعلام جرایم اقتصادی

قانون یکی از جهات شروع تعقیب دعوای عمومی را اعلام جرم دانسته است.^{۱۳۱} اعلام و افشای جرم به عنوان منبع شفافیت، یک ابتکار جدید در زمینه پیشگیری و مبارزه با جرایم اقتصادی است؛ در واقع راه‌حل مبارزه با جرایم اقتصادی در دستان همه افراد جامعه نهفته است اگرچه اکنون برخی از جرایم اقتصادی برون‌مرزی شده است لیکن احساس مسؤولیت همه آحاد یک ملت می‌تواند متضمن کاهش این‌گونه جرایم باشد^{۱۳۲} از جمله نهادهای اعلام‌کننده جرم، سازمان‌های جامعه‌ای و مردم‌نهاد هستند که قانونگذار در عرصه قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و البته دیگر مقررات^{۱۳۳}، به مشارکت این‌گونه نهادها جهت مقابله با رفتارهای مجرمانه از جمله بزهکاری اقتصادی، جنبه تقنینی داده است.^{۱۳۴} در واقع پلیس علاوه بر بهره‌گیری از ابزار کیفری، از مشارکت نهادهای اجتماعی و دولتی برای کنترل عوامل مولد جرم استفاده می‌کند.^{۱۳۵} در جرایم اقتصادی اهمیت کار اعلام‌کنندگان جرم و مخبرین دارای اهمیت بیشتری است، زیرا این دسته از جرایم آثار مخرب فراملی داشته و درعین حال

۱۲۹. محمد باقر مقدسی و کیوان غنی، «تحول نقش پلیس در نظام‌های تطبیقی و اسناد بین‌المللی در پرتو آموزه‌های حقوق

بشر»، فصلنامه علمی مطالعات بین‌المللی پلیس ۲۴(۱۳۹۴)، ۳۲.

۱۳۰. مهدی طاهری، «بررسی جرایم اقتصادی و نقش ضابطین دادگستری در پیشگیری و کشف آن»، (پایان‌نامه کارشناسی

ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، سمنان: دانشگاه علوم تحقیقات واحد شاهرود، ۱۳۹۵)، ۱۰۳.

۱۳۱. ماده ۶۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲.

۱۳۲. حسین طالبیان، «بررسی اقسام سازمان یافتگی جرم اقتصادی»، نشریه کارآگاه ۲۲(۷)(۱۳۹۲)، ۱۱۰.

۱۳۳. ماده ۷۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، ماده ۵۹۸ و ۶۰۶ قانون مجازات اسلامی و ماده ۱۳ قانون

ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد

۱۳۴. امیر حسین نیاز پور، آیین دادرسی کیفری اقتصادی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۸)، ۸۵.

۱۳۵. علی طالع‌زاری، ایرج گلدوزیان و نصیبه ابراهیمی، «کارکردشناسی تحولات پلیس در زمینه پیشگیری از جرم»، مطالعات

حقوق کیفری و جرم‌شناسی ۱(۴۸)(۱۳۹۷)، ۱۴۶.

به راحتی کشف نمی‌شوند ضمن اینکه این جرایم اغلب مأموران دولتی، فعالان اقتصادی و صاحبان بنگاه‌های اقتصادی را درگیر می‌کند که دارای ابزارهایی جهت اخفای اعمالشان می‌باشند.^{۱۳۶} باید توجه داشت که استفاده از اشخاص حقوقی، در جرایم اقتصادی نقش بسیار مهمی دارد.^{۱۳۷} از این رو بزه‌کاران از اشخاص حقوقی جهت انجام جرایم اقتصادی بهره می‌جویند. به عنوان مثال در کشور برزیل عملیاتی مخفی با عنوان عملیات کارواش^{۱۳۸} صورت پذیرفت، این عملیات به عنوان گسترده‌ترین تحقیقات در حوزه فساد در کشور برزیل شناخته شد. می‌شود. این عملیات در تاریخ ۱۷ مارس ۲۰۱۴ در ایالت پارانا با تحقیق در زمینه پول شویی در زنجیره‌ای از جایگاه‌های عرضه سوخت و شرکت‌های خشک‌شویی در ایالت برازیلیا، پایتخت کشور برزیل، آغاز شد، پلیس فدرال برزیل پس از بررسی سرنخ‌های ارائه شده از سوی جمعی از تحلیل‌گران شورای نظارت بر فعالیت‌های مالی^{۱۳۹}، سازمان اطلاعات مالی برزیل، به طور رسمی تحقیقات در این زمینه را کلید می‌زند. پلیس فدرال برزیل موفق به کشف یک سیستم غیرقانونی گسترده پول شویی که توسط چهار گروه از فروشندگان بازار سیاه اداره می‌شد، می‌گردد. از جمله سرشناس‌ترین و سیاسی‌ترین افرادی که در جریان محاکمه‌های کیفری پیرو عملیات کارواش محکوم شناخته شدند می‌توان به رؤسای جمهور سابق، لوئیز ایناسیو لولا دا سیلوا^{۱۴۰} و فرناندو کولور دِمِلو^{۱۴۱} (۱۹۹۲-۱۹۹۰)، فرماندار سابق، روزان سارنی^{۱۴۲}، دختر رئیس جمهور سابق حوزه سارنی^{۱۴۳} (۱۹۹۰-۱۹۸۵)، رؤسای سابق ستاد ارتش، حوزه دیرکو^{۱۴۴} و الیزو پادیلها^{۱۴۵}، وزیر انرژی سابق و تعدادی دیگر از چهره‌های سیاسی، اشاره کرد.^{۱۴۶} بنابراین به وضوح می‌توان نقش مردم در اعلام و کشف جرم اقتصادی پول شویی را مشاهده نمود. از این رو اگر پلیس اعتماد خود را در بین مردم از دست داده باشد به یقین مردم

۱۳۶. اعظم مهدوی پور و نجمه شهرانی کرانی، «نقش مخبران در آیین دادرسی کیفری ناظر بر جرایم اقتصادی، مقتضیات و موانع»، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری ۱۰(۳)(۱۳۹۴)، ۱۲۹.

۱۳۷. فرهاد شایگان، «تدابیر جامعه جهانی جهت مبارزه با جرایم اقتصادی»، نشریه کارآگاه ۱۲(۴)(۱۳۸۹)، ۹۵.

138. Operation Carwash

139. COAF

140. Luiz Inacio Lula da Silva

141. Fernando Collor de Mello

142. Roseane Sarney

143. José Sarney

144. José Dirceu

145. Eliseu Padilha

146. Elizangela Valarini and Markus Pohlmann, "Organizational crime and corruption in Brazil a case study of the "Operation Carwash" court records" *International Journal of Law, Crime and Justice* 59(2019): 2-3-4]

چه خودجوش و چه در قالب مؤسسه‌های مردم‌نهاد به پلیس یاری نخواهند رساند که این موجب می‌شود بخش عظیمی از جرایم اقتصادی، هیچ‌گاه کشف نگردد.

نتیجه‌گیری

جرایم اقتصادی یکی از حساس‌ترین مشکلات دنیای امروز هستند. این جرایم با خساراتی هنگفت برای جامعه همراه است و علاوه بر تضعیف دولت، می‌تواند منجر به وارد آمدن آسیب‌های جسمی، مادی و روحی به شهروندان شود. از این‌رو مبارزه با این دسته از جرایم در اولویت قرار دارد و عملیات‌های مخفی دام‌گستری می‌تواند از جمله ابزارهای اساسی در این راه به حساب آید؛ زیرا جرم اقتصادی پول‌شویی لزوماً از ماهیتی مخفی و پنهان برخوردار است. در نتیجه، شناسایی این دست از مجرمان نیازمند اتکای فراوان مجریان قانون به نظارت تهاجمی و گسترده یا استفاده از مأمورین مخفی به منظور نفوذ به درون چنین تشکیلاتی می‌باشد. جرم اقتصادی پول‌شویی در غالب موارد جزء جرایم بدون قربانی محسوب می‌شود که به واسطه پنهانی یا گاه توافقی بودن این جرایم اغلب کشف آنها ناممکن است؛ در واقع ماهیت توافقی این‌گونه جرایم باعث شده است بسیار به ندرت پیش بیاید که کسی تصمیم به گزارش آنها بگیرد و در نتیجه شناسایی این قبیل جرایم نیز دشوار خواهد بود که همین هم موجب می‌شود نهاد های مجری قانون تا حد زیادی به استفاده از مأمورین مخفی، مخبرین پولی، عملیات‌های دام‌گستری، نیش و تله‌گذاری روی بیاورند. بدین ترتیب استفاده از دام‌ها ابزاری مهم به منظور پیشگیری و کشف جرم پول‌شویی است. مقابله با جرایم اقتصادی هزینه‌هایی را برای حفظ امنیت جامعه و نظام عدالت کیفری از قبیل زندانی کردن محکومین، بازگرداندن آنها به جامعه و پاره‌ای دیگر از هزینه‌ها را به دنبال خواهند داشت و این در حالی است که تمامی این هزینه‌ها از بودجه سالانه دولت برداشت می‌شود. از این‌رو لازم است دام‌گستری به نحوی صورت پذیرد که موجب هدر رفت منابع پلیس نشود. بدین جهت لازم است مسیر این عملیات‌ها به سویی هدایت شود که منجر به دستگیری مجرمین واقعی اقتصادی گردد، از حیث اقتصادی توجیه‌پذیر، فاقد رفتارهای زننده باشد و باعث تضعیف ظرفیت هدف در تشخیص درست از نادرست نگردد، با مدیریت و برنامه‌ریزی صورت گرفته و موجبات رضایتمندی مردم را فراهم نماید. در واقع پیچیدگی‌های کشف جرم اقتصادی، عدم رؤیت‌پذیری، ریزومیک شدن فضا و روش‌های ارتکاب جرم، وجود مرتکبین کارشناس و حرفه‌ای، یویایی جرم، ریزومیک شدن فضا و روش‌های ارتکاب سازمان‌یافته بودن و بدون بزه‌دیده بودن، همگی این اوصاف، موجب دشواری کشف جرم اقتصادی پول‌شویی می‌گردد؛ از این‌رو ایجاد یک رژیم افتراقی در ابزارهای ویژه کشف جرم، سهم بسزایی در

تسهیل کشف این جرم اقتصادی، خواهد داشت. به همین دلیل در اکثر کشورها توجهی ویژه به این ابزارهای افتراقی داشته‌اند. مثلاً در قانون آیین دادرسی کیفری آفریقای جنوبی، استفاده از دام‌ها و تله‌ها تحت شرایط خاصی، به عنوان یک ابزار تحقیقاتی به صراحت پذیرفته شده است، در جمهوری صربستان اگر جرم ماهیتی سازمان‌یافته داشته باشد برای مبارزه با آن از دو ابزار تحقیقاتی یعنی به‌کارگیری مأمور مخفی و استفاده از فعالیت‌های شبیه‌سازی شده در دستور کار پلیس قرار خواهد گرفت. در قانون آیین دادرسی کیفری آلمان بین دو دسته از دام‌های مثبت و منفی قائل به تفکیک شده است. در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه یک فصل کامل به اختیارات گسترده تحقیقاتی به مأموران پلیس و دادرسان در امور اقتصادی و مالی اختصاص داده شده است به عنوان مثال مأموران اجازه دارند که در گروه‌های مجرمانه نفوذ و به جمع‌آوری دلایل اقدام نمایند. این اقدام ویژه برای جرم پول‌شویی که اثبات آن دشوار بوده فراهم شده است. توجه کشورهای فوق به مقوله دام و تله‌گذاری نشان از توجه این کشورها به یافته‌های علمی در بحث افتراقی‌سازی ابزارهای کشف جرم است، اما در آیین دادرسی کیفری ایران، در خصوص جرم اقتصادی پول‌شویی، تنها به معکوس شدن بار اثبات این جرم و ایجاد دادرسی ویژه جرایم اقتصادی از باب افتراقی‌سازی اشاره شده ولی در خصوص ابزارهای تحقیقاتی ویژه کشف جرم، هیچ موضع سامانمندی به افتراقی‌سازی وجود ندارد. در واقع، عدم توجه به این ابزارهای تحقیقاتی ویژه از مشکلات عدیده نظام عدالت کیفری ایران است که النهایه منجر به شکل‌گیری یک نظام عدالت کیفری سلیقه‌ای از باب به‌کارگیری این ابزارها می‌شود. به عبارتی در سیاست جنایی شکلی ایران، به علت حاکمیت تصورات غیرعلمی و غیرمنطقی، چنین تصور شده است که شفاف‌سازی اختیارات پلیس، نوعی تضعیف اقتدار او را به همراه خواهد داشت. لذا هیچ نشانی از به‌کارگیری ابزار نفوذ یا دیگر ابزارهای تحقیقاتی ویژه کشف جرم که یکی از جلوه‌های دادرسی افتراقی است در آیین دادرسی کیفری ایران وجود نداشته و آیین دادرسی کیفری ما در خصوص استفاده از این ابزارها با فقر روبروست؛ بنابراین برای امکان اجرای موضوع این پژوهش در نظام دادرسی کیفری ایران لازم است که یکم ایران به مانند بسیاری دیگر از کشورها، به ضرورت استفاده از ابزارهای تحقیقاتی ویژه از جمله عملیات مخفی دام‌گستری و تله‌گذاری توجه نماید؛ دوم تفکرات فاقد پشتوانه علمی و غیرمنطقی و دگم‌اندیشانه در خصوص شفاف‌سازی اختیارات پلیس را رها نموده و بپذیرد همان‌گونه که مجرمین اقتصادی، افرادی مسلح به دانش مجرمانه هستند، پلیس هم باید، مسلح به ابزارهای ویژه یا نوین مبارزه با جرم باشد و در این راستا، یک فصل را به این ابزارهای تحقیقاتی ویژه اختصاص داده و در آن فصل، اختیارات پلیس در استفاده از این ابزارها

و همچنین جرایمی که در کشف آنها می‌بایست از این ابزارها بهره جست را احصا نماید؛ سوم به آموزش قضات متخصص در حوزه جرایم اقتصادی اهتمام ورزد. قانونگذار ما در قانون آیین دادرسی کیفری تنها به آموزش قضات دادگاه‌ها و دادرهای اطفال و قضات مرتبط با موضوع دادرسی الکترونیکی، موضوع مواد ۴۰۹ و ۶۶۲ همین قانون اشاره نموده و به آموزش دیگر قضات از جمله قضات دادگاه‌های جرایم اقتصادی توجهی نکرده است، لذا استفاده از قضات بی‌اطلاع در حوزه جرایم اقتصادی، می‌تواند مانعی بزرگ بر سر اجرای عملیات مخفی دام‌گستری باشد.

چهارم؛ متأسفانه در آیین دادرسی کیفری ایران، پلیس ویژه و متخصصی جهت مبارزه و کشف جرایم اقتصادی پیش‌بینی نشده است و گزارش این جرایم توسط ضابط عام یا خاص برابر قانون برنامه پنجم توسعه مصوب ۱۳۸۹ و تبصره ۳ ماده ۷ مکرر قانون مبارزه با پول‌شویی اصلاحی ۱۳۹۷ صورت می‌پذیرد؛ اما به جهت نبود آموزش‌های تخصصی برای این گروه از ضابطان، این گزارش‌ها ممکن است در پاره‌ای موارد، مفید نباشد. اینجاست که پیش‌بینی ضابط خاص جرایم اقتصادی خواهد توانست یک عملیات مخفی دام‌گستری را با موفقیت به سامان برساند.

در خصوص آثار این مقاله در آیین دادرسی کیفری نیز باید گفت که اولاً؛ در جرایم اقتصادی به واسطه نبود بزه‌دیده واقعی، اهمیت کار اعلام‌کنندگان جرم از اهمیت وافر برخوردار است به همین جهت قانونگذار در مواد متعددی از آیین دادرسی کیفری از جمله بند ب ماده ۶۴ و مواد ۶۵ و ۶۷ قانون آیین دادرسی کیفری مقرراتی را مطرح نموده است. توجه به پارامترهای این مقاله می‌تواند باعث توسعه توجه به بحث مشارکت‌های مردمی موضوع تبصره یک ماده ۴۵ و ۷۲ قانون آیین دادرسی کیفری و ماده ۱۳ قانون ارتقای سلامت نظام اداری و افزایش کارکردهای سازمان‌های مردم‌نهاد موضوع ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری، در اعلام جرم پول‌شویی شود؛ با این توضیح که اگر بر مردم هویدا شود که پلیس با یک عملیات دام‌گستری عادلانه و به دور از تحریک و خلق جرم، مجرمین اقتصادی را به دام انداخته است، به طور قطع اعتماد به پلیس در نزد عامه، افزایش خواهد یافت؛ آن‌گاه با افزایش اعتماد عمومی، هم مردم و هم سازمان‌های مردم‌نهاد، یاری‌گر پلیس در شفاف‌سازی جرم اقتصادی پول‌شویی خواهند بود. ثانیاً؛ جمع‌آوری ادله از جایگاهی ویژه در دادرسی کیفری برخوردار بوده که اجرای این مهم از وظایف ضابطان دادگستری است. این مقاله با ارائه معیارهایی برای عملیات دام‌گستری مشروع باعث افزایش دقت پلیس و گرداندگان این عملیات‌ها در توجه به مؤلفه‌های طراحی یک عملیات مخفی و دقت در اجرای کارویژه‌های محوله در کشف جرم، موضوع فصل دوم قانون آیین دادرسی کیفری خواهد

شد. ثالثاً؛ برابر ماده ۳۷۴ قانون آیین دادرسی کیفری قاضی با تکیه بر وجدان و شرف مبادرت به صدور رأی خواهد نمود؛ اما آنچه می‌تواند یاری‌گر وجدان قاضی در صدور رأی بدون شائبه در جرم اقتصادی پول‌شویی شود در دست داشتن پارامترهای یک عملیات مخفی دام‌گستری در این جرم است. مقاله حاضر با ارائه این معیارها، سبب افزایش دقت دادگاه در بررسی اقدامات صورت گرفته از سوی پلیس و صدور احکام دقیق و نظارتی همه‌جانبه بر عملیات‌های مخفی پلیس را فراهم خواهد نمود.
در پایان پیشنهاد می‌شود که:

- قبل از تدارک یک عملیات مخفی دام‌گستری در جرم اقتصادی پول‌شویی، ابتدا ضرورت‌های توسل به عملیات مخفی دام‌گستری از سوی طراحان این عملیات‌ها دقیقاً واکاوی شود؛
- به منظور حفظ اعتبار ادله، تفکیکی دقیق بین دام‌گستری مشروع و نامشروع همانند آیین دادرسی کیفری کشورهای آلمان و آفریقای جنوبی صورت گیرد؛
- با توجه به اهمیت و ویژگی‌های خاص جرم پول‌شویی، اختیارات و تکالیف ضابطان و طراحان عملیات مخفی، مشخص و احصاء شود.

فهرست منابع

- الف) منابع فارسی
- آبرت، جیمز و دیلیپ کی. داس. راهبردهای مؤثر کاهش جرم. ترجمه اعظم مهدوی پور. چاپ اول، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵.
- آیت، علیرضا، بتول پاکزاد، حسن عالی پور و محمود صابر. «توجیه رسیدگی افتراقی برای جرایم اقتصادی». فصلنامه پژوهش حقوق کیفری ۸(۱۲)(۱۳۹۸): ۲۶۷-۳۳۹.
- افراسیابی، علی. «بازتوزیع اختیارات نهادهای کشف و تحقیق جرم در نظام حقوقی ایران». فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی ۴(۱۸)(۱۳۹۵): ۱۰۳-۱۳۳.
- اینشتین، آبرت. نظریه نسبیّت خاص و عام. ترجمه علی بهفروز. چاپ اول، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۳.
- باقرزاده، احد. نگرشی تطبیقی به پول‌شویی. چاپ سوم، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵.
- بهرامی، اکرم. گفتار افلاطون. چاپ چهارم. تهران: انتشارات ساحل، ۱۳۸۶.
- پاک‌نیت، مصطفی. افتراقی شدن دادرسی کیفری. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶.
- پریست، دانا و ویلیام ام. آرکین. آمریکای فوق سری چگونگی برآمدن حکومت پلیسی جدید در ایالات متحده آمریکا. ترجمه هرمز همایون پور، چاپ اول، تهران: انتشارات کندوکاو، ۱۳۹۲
- تاج آبادی، حسین و مرتضی صالحی. «نقش رسیدگی به شکایات و گزارش‌های مردمی در ارتقای نظارت و کنترل بر کارکنان». فصلنامه نظارت و بازرسی ۱۶(۱۳۹۰): ۸۹-۱۱۶.
- تذهیبی، فریده. پول‌شویی و روش‌های مبارزه با آن. چاپ ششم. تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۶.
- تقی پور، علیرضا. «مجرمین یقه‌سفید از دیدگاه جرم‌شناسی و نهج‌البلاغه». فصلنامه پژوهشنامه نهج‌البلاغه ۳(۱)(۱۳۹۲): ۵۵-۶۶.
- جعفری، مصطفی و حمید رضا ضرغامی. «توسعه توانمندی حل ابداعانه مسائل و سرعت‌بخشی به تحقیق و توسعه اثر بخش با به‌کارگیری تریز». نشریه رشد فناوری ۸(۲۹)(۱۳۹۲): ۱۶-۲۶.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر. منطق ادبی. چاپ دوم، تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۶.
- حکیم زاده، پیمان و احسان ملک‌پور. استعداد جنایی در وقوع جرم. چاپ اول، تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶.
- حیدری، الهام. «ضرورت و جلوه‌های مشارکت عمومی در دادرسی کیفری ایران». مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی ۲(۴۸)(۱۳۹۷): ۲۷۵-۲۹۶.
- حیدری، مسعود. «بررسی تطبیقی جرم پول‌شویی در فقه، حقوق ایران و اسناد بین‌المللی». فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب ۳(۵)(۱۳۹۷): ۶۵-۹۰.
- خدائیان چگنی، ذبیح اله. «بررسی تطبیقی نهادهای نظام عدالت کیفری فرانسه و ایران در مقابله با جرایم اقتصادی». مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز ۴(۲)(۱۳۹۱): ۳۱-۵۸.
- دانشجو، حامد. پول‌شویی جرمی پنهان در اقتصاد. چاپ پانزدهم، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۵.
- دعاگویان، داوود، عبدالله هندیانی، امیرحسین یآوری بافقی، صالح عبدی نژاد و سودابه عزیز. «آسیب‌شناسی تعامل پلیس و دستگاه قضایی در فرایند جرم‌یابی». فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی ۱۳(۲)(۱۳۹۷): ۱۸۵-۲۰۸.
- رحیمیان، نرگس. «بررسی فساد اقتصادی و راه‌های مبارزه با آن». نشریه مجله اقتصادی ۹(۱۰)(۱۳۹۳):

۱۰۳-۱۱۶.

- رستمی تبریزی، لمیاء. روان‌شناسی جنایی. چاپ دوم، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد، ۱۳۹۵.
- سبحانی، پرویز. «دیدگاهی پدیدارشناسانه حول ماهیت و چگونگی کنترل فساد در پلیس». فصلنامه علمی مطالعات پیشگیری از جرم ۱۴(۵۲)(۱۳۹۸): ۱۰۳-۱۲۶.
- سعدی شیرازی، شیخ اجل مصلح‌الدین. گلستان سعدی بر اساس نسخه مرحوم محمد علی فروغی. به کوشش سید حسین ابوترابی، چاپ اول، تهران: انتشارات الهام، ۱۳۸۶.
- سلیمانی‌تبار، مهدی. «مقایسه قوانین و راهکارهای حقوقی مبارزه با پول‌شویی در نظام حقوقی ایران و انگلیس». فصلنامه بین‌المللی قانون‌یار ۱۴(۴)(۱۳۹۹): ۴۵۱-۴۸۳.
- سید علی‌پور، سید خلیل و ذاکر مختاری‌ناصری. «بررسی عوامل نگرشی مؤثر بر اعتماد مردم به پلیس»، فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی ۴(۱۷)(۱۳۹۴): ۴۱-۶۴.
- شایگان، فرهاد. «تدابیر جامعه جهانی جهت مبارزه با جرایم اقتصادی». نشریه کارآگاه ۱۲(۴)(۱۳۸۹): ۸۵-۱۰۵.
- شبان، مجید، سید جمال‌الدین خواجه‌الدین و حمید رضا کریم‌زاده. «تأثیر تنش کمبود آب بر پتانسیل آب برگ تعدادی از درختان و درختچه‌ها». فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات ژنتیک و اصلاح گیاهان مرتعی و جنگلی ایران ۱(۲۷)(۱۳۸۶): ۵۱-۶۲.
- شریفی، عبدالحمید و مهدی شیدائیان. «الزامات تساوی سلاح‌ها در رفتار دادستان و متهم؛ با نگاهی به جرایم اقتصادی». فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی ۱۱(۱۳۹۶): ۱۴۹-۱۸۱.
- شفیع‌آبادی، عبدالله و غلامرضا ناصر. نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی. چاپ چهارم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳.
- طالبیان، حسین. «بررسی اقسام سازمان‌یافتگی جرم اقتصادی». نشریه کارآگاه ۲۲(۷)(۱۳۹۲): ۹۵-۱۱۱.
- طالع‌زاری، علی، ایرج گلدوزیان و نصیبه ابراهیمی. «کارکردشناسی تحولات پلیس در زمینه پیشگیری از جرم». مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی ۱(۴۸)(۱۳۹۷): ۱۴۵-۱۶۰.
- طاهری، مهدی. «بررسی جرایم اقتصادی و نقش ضابطین دادگستری در پیشگیری و کشف آن». پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، سمنان: دانشگاه علوم تحقیقات واحد شاهرود، ۱۳۹۵.
- عباسی، اصغر. حقوق کیفری اقتصادی پول‌شویی - مبارزه با پول‌شویی در اسناد بین‌المللی و نظام حقوقی ایران. چاپ اول، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳.
- عبداللهی، افیسن و مهدی یوسفی مراغه. «ترس از جرم واکنش در برابر آن». نشریه کارآگاه ۲۰(۶)(۱۳۹۱): ۱۵۲-۱۶۹.
- عمرانی‌نژاد، فاطمه، محمد امین پاکزمان قمی و توحید دادخواه جویباری. «تأثیر عملکرد پلیس بر اعتماد عمومی شهروندان نسبت به پلیس». فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی ۴۳(۶)(۱۳۹۴): ۶۷-۸۴.
- عمید، حسن. فرهنگ فارسی عمید. تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۱.
- قدیری بهرامی، رشید. «تحولات تحصیل دلیل در جرم پول‌شویی با رویکرد به اسناد بین‌المللی قوانین و مقررات ایران و انگلیس». پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۹.
- کمیته کشوری تدوین مجموعه‌های آموزشی برنامه کنترل ناقلین مرکز سلامت محیط و کار. کنترل ناقلین بیماری‌ها و عوامل محیطی مرتبط با آنها. چاپ اول، تهران: انتشارات کدیور، ۱۳۹۲.
- گسن، رمون. جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی. تحقیق و ترجمه شهرام ابراهیمی. چاپ سوم، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳.

- معین، محمد. فرهنگ فارسی یک جلدی. تهران: انتشارات سرایش، ۱۳۸۷.
- مقدسی، محمد باقر و کیوان غنی. «تحول نقش پلیس در نظام‌های تطبیقی و اسناد بین‌المللی در پرتو آموزه‌های حقوق بشر». فصلنامه علمی مطالعات بین‌المللی پلیس ۲۴(۱۳۹۴): ۹-۳۰.
- مقیم، مهدی. «مطالعه حقوقی - جرم‌شناختی جرایم اقتصادی (با تأکید بر راهکارهای پیشگیری ملی و فراملی)». نشریه علمی دانش انتظامی ۲(۱۹)(۱۳۹۶): ۷۰-۹۲.
- مهدوی پور، اعظم و نجمه شهرانی کرانی. «نقش مخبران در آیین دادرسی کیفری ناظر بر جرایم اقتصادی، مقتضیات و موانع». فصلنامه پژوهش حقوق کیفری ۱۰(۳)(۱۳۹۴): ۱۲۹-۱۵۶.
- مهدوی کنده، حسین و داود مهدوی کنده. محیط و جرم. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی خوارزمی، ۱۳۹۴.
- نیاز پور، امیر حسین. آیین دادرسی کیفری اقتصادی. چاپ اول، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۸.

(ب) منابع خارجی

- Abdullah, Daud Vicary, Hossein Askari and Abbas Mirakhor. "The moral foundation of collective action against economic crimes." *PSL Quarterly Review* 68(272)(2015): 2-56.
- Ashworth, Andrew and Jeremy Horder. *Principles of Criminal law*. Oxford: Oxford University Press, 2013]
- Azis, Nur Kamaliah, Marziana Madah Marzuki and Wan Zurina Nik Abdul Majid. "Fraud prevention in Malaysia: Maqasid al-Shariah perspective." *Global Business and Management Research* 12(2)(2020): 104-116]
- Battal Saleh, Y. A. "Economic crimes in Libya: the phenomenon of illegal earning and money laundering before and after the February 17, 2011 revolution." *Economic Consultant* 31(3)(2020): 53-80]
- Bell, Bernard W. "Theatrical investigation: White-collar crime, undercover operations, and privacy." *Wm. & Mary Bill Rts. J.* 11 (2002): 150-207]
- Bell, R. E. "Undercover Sting Operations in Money-Laundering Cases." *Journal of Money Laundering Control* 4(4)(2001): 333-343]
- Berghel, Hal. "The future of digital money laundering." *Compute* 47(8)(2014): 70-75]
- Braithwaite, John, Brent Fisse and Gilbert Geis. "Covert facilitation and crime: Restoring balance to the entrapment debate." *Journal of Social Issues* 43(3)(1987): 5-41]
- Bronitt, Simon. "The law in undercover policing: A comparative study of entrapment and covert interviewing in Australia, Canada and Europe." *Common Law World Review* 33(1) (2004): 35-80]
- Chanin, Joshua and Brittany Sheats. "Depolicing as dissent shirking: Examining the effects of pattern or practice misconduct reform on police behavior." *Criminal Justice Review* 43(2) (2018): 105-126.
- Colquitt, Joseph A. "Rethinking entrapment." *Am. Crim. L. Rev.* 41(2004): 1389-1437]
- Crawford, A., Evans, K, Crime. "Prevention and Community Safety". In: *The Oxford*

Handbook of Criminology. Oxford University Press, 2017.

- Deis, J. Gregory. "Economics, Causation, and the Entrapment Defense." *U. Ill. L. Rev.* 5 (2001): 1207-1246]

- EAST, MD. *A Free Licence: The Lack of External Checks on Police Undercover Operations*. Bachelor thesis, University Otago, 2017.

- Ferragut, Sergio. "Organized crime, illicit drugs and money laundering: the United States and Mexico." *International Security Programme Paper*1(2012): 1-30]

- Görlitz, Franziska., Juliane Hubert., Jasmin Kucher, Moritz `Scheffer and Patrick Wieser. "Tatprovokation-The Legal Issue of Entrapment in Germany and Possible Solutions." *German LJ* 20(2019): 496-509.

- Harfield, Clive. "Police informers and professional ethics." *Criminal Justice Ethics* 31(2) (2012): 73-95]

- Hay, Bruce. "Sting operations, undercover agents, and entrapment." *Mo. L. Rev.* 70(2005): 387-431.

- Hills, Jessica. "Larceny in My Heart". *The Abscam Political Scandal, 1978-1983*. Ph.D. Diss., Auburn University, 2012.

- Hoffer, Michael D. "A Fistful of Dollars: Operation Casablanca and the Impact of Extraterritorial Enforcement of United States Money Laundering Law." *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 28(1999): 293-318.

- Howard, Jeffrey W. "Moral subversion and structural entrapment." *Journal of Political Philosophy* 24(1)(2016): 24-46]

- Husak, Douglas N. *The philosophy of criminal law: Selected essays*. USA: Oxford University Press, 2010]

- Imanpour, Maryam, Stephanie Rosenkranz, Bastian Westbrock, Brigitte Unger and Joras Forward. "A microeconomic foundation for optimal money laundering policies." *International Review of Law and Economics* 60(2019): 2-8.

- Ishak, Suryati. "Perceptions of people on police efficiency and crime prevention in urban areas in Malaysia." *Economics World* 4(5)(2016): 243-248]

- Kruisbergen, E.W., E.R. Leukfeldt, E.R. Kleemans and R.A. Roks. "Money talks money laundering choices of organized crime offenders in a digital age." *Journal of Crime and Justice* 42(5)(2019): 569-581]

- Lawlor-Forsyth, Erin and M. Michelle Gallant. "Financial institutions and money laundering: A threatening relationship?." *Journal of Banking Regulation* 19(2)(2018): 131-148]

- Levi, Michael. "Money for crime and money from crime: Financing crime and laundering crime proceeds." *European Journal on Criminal Policy and Research* 21(2)(2015): 275-297]

- Marx, Gary T. "Who really gets stung? Some issues raised by the new police undercover work." *Crime & Delinquency* 28(2)(1982): 165-193]

- Mazerolle, Lorraine, Sarah Bennett, Elise Sargeant and Matthew Manning. "Legitimacy in policing: A systematic review." *Campbell systematic reviews* 9(1)(2013): i-147.]
- Mazerolle ,Lorraine, Sarah Bennett, Elise Sargeant and Matthew Manning. "Procedural justice and police legitimacy: A systematic review of the research evidence." *Journal of experimental criminology* 9(3)(2013): 245-274.]
- McAdams, Richard H. "The political economy of entrapment." *J. Crim. L. & Criminology* 96(2005): 107-185.
- Mugarura, Norman. "The jeopardy of the bank in enforcement of normative anti-money laundering and countering financing of terrorism regimes." *Journal of Money Laundering Control* 18(3)(2015): 352-370.]
- Nazri, Sharifah Nazatul Faiza Syed Mustapha, Salwa Zolkafil and Normah Omar. "Mitigating financial leakages through effective money laundering investigation." *Managerial Auditing Journal* 34(2)(2019): 189-207.
- Nix, Justin., Scott E. Wolfe, Jeff. Rojek and Robert J. Kaminski. "Trust in the police: The influence of procedural justice and perceived collective efficacy." *Crime & Delinquency* 61(4) (2015): 1-31.
- Norris, Jesse J. and Hanna Grol-Prokopyczk. "Temporal trends in US counterterrorism sting operations, 1989–2014." *Critical Studies on Terrorism* 11(2)(2018): 243-271.]
- Roberts, Andrew. "Crime creation? Some questions of fairness and efficacy in covert operations." *The Police Journal* 73(3)(2000): 263-276.]
- Shavell, Steven. *Foundations of economic analysis of law*. Harvard University Press, 2009.]
- Shehu, Abdullahi Y. "International initiatives against corruption and money laundering: an overview." *Journal of Financial Crime* 12(3)(2005): 221-245.
- Stariene, Lijana. "The Limits of the Use of Undercover Agents and the Right to a Fair Trial Under Article 6 (1)" *the European Convention on Human Rights* 3(117)(2014): 263-284.]
- Stevenson, Dru. "Entrapment and terrorism." *BCL Rev.* 49(2008): 125-216.]
- Stitt, B. Grant and Gene G. James. "Entrapment and the entrapment defense: Dilemmas for a democratic society." *Law and Philosophy* 3(1)(1984): 111-131.]
- Stober, Michael. "Entrapment." *Rev. Gen.* 7(1976): 25-69.
- Tawil, David D. "Ready? Induce. Sting!: Arguing for the Government's Burden of Proving Readiness in Entrapment Cases." *Michigan Law Review* 98(7)(2000): 2371-2394.]
- Teh, Yik Koon. "The Royal Malaysia Police has got its strategy wrong: Laws alone do not bring down crime rates." *International Journal of Police Science & Management* 17(1) (2015): 9-16.]
- Teichmann, Fabian Maximilian and Marie-Christin Falker. "Money laundering through banks in Dubai." *Journal of Financial Regulation and Compliance* (2020): 337-352.]
- Tinto, Eda Katharine. "Undercover Policing, Overstated Culpability." *Cardozo L. Rev.* 34(2012): 1401.]

- Tyler, Tom R. "Enhancing police legitimacy." *The annals of the American academy of political and social science* 593(1)(2004): 84-99.
- Valarini, Elizangela and Markus Pohlmann. "Organizational crime and corruption in Brazil a case study of the "Operation Carwash" court records." *International Journal of Law, Crime and Justice* 59(2019): 59-69.
- Waanders, Wouter J. (An experimental study on covert law-enforcement: exploring the relationship of adaptability and trustworthiness on goal achievement in undercover work). MS thesis. University of Twente, 2020.
- Wachtel, Julius. "From morals to practice: Dilemmas of control in undercover policing." *Crime, Law and Social Change* 18(1-2)(1992): 137-158.
- Wagner, Georg A. "United States' policy analysis on undercover operations." *International Journal of Police Science & Management* 9(4)(2007): 371-379.

